

**TURUN
YLIOPISTO**

Mellan lokal dialekt och standardspråk

Fonologisk variation och förändring i svenskan i Östra Nyland

Maria Norrfjärd

Avhandling pro gradu

Examensprogrammet för språkinläring och språkundervisning, Nordiska språk

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap

Humanistiska fakulteten

Åbo universitet

Maj 2026

The originality of this thesis has been checked in accordance with the University of Turku quality assurance system using the Turnitin OriginalityCheck service.

Examensprogrammet för språkinläring och språkundervisning, Nordiska språk

Maria Norrfjärd

Mellan lokal dialekt och standardspråk. Fonologisk variation och förändring i svenskan i Östra Nyland

49 s., 15 s. bilagor

Avhandlingen handlar om variation och förändring i svenskan som talas i Östra Nyland. Syftet är att ta reda på vilka dialektdrag som förekommer hos de tre undersökta generationerna, vilka skillnader i dialektdrag det finns mellan dem, vilka skillnader det finns mellan kommunerna som informanterna kommer från och hur dialektförändringen framträder i området.

Materialet för undersökningen kommer från insamlingsprojekten *Från Pyttis till Nedervetil, Spara det finlandssvenska talet* och *SweDia 2000*. Inspelningarna och deras transkriptioner från de två förstnämnda projekten har sparats i talspråkskorpusen *Talko*, medan materialet från det tredje projektet hittades på dess internetsidor. I banden talar 45 män och kvinnor födda 1898–1988. Deras hemkommuner är Borgå, Borgå landskommun, Lappträsk, Liljendal, Lovisa, Mörskom, Pernå, Pyttis, Sibbo och Strömfors. Banden analyseras utifrån 37 olika dialektdrag som enligt forskningslitteraturen används i Östra Nyland.

Av de undersökta dialektdragen förekommer 32 i materialet sammanlagt 1 440 gånger. Konsonanten *t* eller *h* i stället för det standardspråkliga *d*-ljudet är det mest frekventa draget med 659 belägg. Andra mindre vanliga drag är synkope, primära diftonger, initialt *h*-bortfall och -tillägg, konsonantförbindelser, sekundära diftonger, avvikande böjningsändelser och norrländsk förmjukning. När det gäller skillnaderna mellan generationerna är det tydligt att dialektdragen blir sällsyntare från en generation till en annan. Hos de två äldsta generationerna är konsonanterna *t* och *h* i stället för *d* de vanligaste dragen, medan för de yngsta informanterna är den primära diftongen *ei* det mest frekventa draget. Variationen mellan kommunerna är stor, men Pernå har tydligt flest dialektdrag i jämförelse med de andra orterna.

Dock kan inga tillförlitliga slutsatser dras direkt ur undersökningen eftersom materialet inte är helt jämförbart. Orsaken är att åldersgrupperna inte är lika stora och att de fördelar sig ojämnt mellan kommunerna. Denna undersökning tyder dock på att långsiktig ackommodation har tagit över i Östra Nyland och att den yngre generationen talar en starkt utjämnad dialekt som närmar sig standardspråket. Ett mer jämförbart och aktuellt material behövs för att dra slutsatser om hur talet har förändrats hos generationerna i varje kommun och för att avgöra om dialektförändringen har gått så långt att man kan tala om regionalisering.

Nyckelord: svenska språket, finlandssvenska, dialekter, fonologi

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Syfte	6
1.2 Material och metod	7
1.3 Avhandlingens disposition	7
1.4 Användningen av AI i avhandlingen	7
2 Dialekt	9
2.1 Begreppen <i>dialekt</i> och <i>standardspråk</i>	9
2.2 Svenskan i Finland	12
2.3 Svenskan i Nyland	13
2.4 Svenskan i Östra Nyland	14
2.5 Dialektförändring	17
3 Material och metod	20
3.1 Material	20
3.1.1 Från Pyttis till Nedervetil	20
3.1.2 Spara det finlandssvenska talet	21
3.1.3 SweDia 2000	22
3.2 Metod	23
3.2.1 Talko (Från Pyttis till Nedervetil, Spara det finlandssvenska talet)	24
3.2.2 SweDia 2000	24
4 Resultat	26
4.1 Konsonanten <i>h</i> eller <i>t</i> i stället för <i>d</i>	27
4.2 Synkope	29
4.3 Primära diftonger	32
4.4 Initialt <i>h</i> -bortfall och -tillägg	34
4.5 Konsonantförbindelser	36
4.6 Sekundära diftonger	39

4.7	Avvikande böjningsändelser	40
4.8	Norrländsk förmjukning	42
5	Sammanfattning och diskussion	44
	Källförteckning	48
	Bilagor	50
	Bilaga 1. Antalet påträffade dialektdrag i Östra Nyland	50
	Bilaga 2. Antalet dialektdrag bland åldersgrupperna	52
	Bilaga 3. Medelvärdet dialektdrag bland åldersgrupperna	54
	Bilaga 4. Antalet dialektdrag i kommunerna	56
	Bilaga 5. Medelvärdet dialektdrag i kommunerna	58
	Lyhennelmä	60
	TABELL 1. INDELNING AV SVENSKA SPRÅKVARIETETER	10
	TABELL 2. SAMMANFATTNING AV BEGREPP I AVSNITT 2.1	11
	TABELL 3. INFORMANTER FRÅN INSAMLINGSPROJEKTET <i>FRÅN PYTTIS TILL NEDERVETIL</i>	21
	TABELL 4. INFORMANTER FRÅN INSAMLINGSPROJEKTET <i>SPARA DET FINLANDSSVENSKA TALET</i>	21
	TABELL 5. INFORMANTER FRÅN INSAMLINGSPROJEKTET <i>SWEDIA 2000</i>	23
	TABELL 6. SAMMANFATTNING AV ANTALET PÅTRÄFFADE DIALEKTDRA I ÖSTRA NYLAND	26
	TABELL 7. KONSONANTEN <i>H</i> I STÄLLET FÖR <i>D</i>	28
	TABELL 8. KONSONANTEN <i>T</i> I STÄLLET FÖR <i>D</i>	29
	TABELL 9. SYNKOPE EFTER <i>T</i>	30
	TABELL 10. SYNKOPE EFTER <i>R</i>	31
	TABELL 11. SYNKOPE EFTER <i>D</i>	31
	TABELL 12. DEN PRIMÄRA DIFTONGEN <i>EI</i>	33
	TABELL 13. DEN PRIMÄRA DIFTONGEN <i>ÖU</i>	34
	TABELL 14. ÖVERGÅNGEN AV <i>LL</i> TILL <i>LD</i>	37
	TABELL 15. ÖVERGÅNGEN AV <i>HV</i> TILL <i>KV</i>	37
	TABELL 16. UTTALET AV <i>DJ</i> MED HÖRBART <i>D</i>	38
	TABELL 17. ÄNDELSEN <i>-ER</i> I MASKULINA ADJEKTIV	41
	TABELL 18. ÄNDELSEN <i>-I</i> I NEUTRUMSUBSTANTIV I BESTÄMD SINGULARIS	42
	TABELL 19. ANTALET PÅTRÄFFADE DIALEKTDRA I ÖSTRA NYLAND	50
	TABELL 20. ANTALET DIALEKTDRA BLAND ÅLDERSGRUPPERNA	52
	TABELL 21. MEDELVÄRDET DIALEKTDRA BLAND ÅLDERSGRUPPERNA	54

TABELL 22. ANTALET DIALEKTDRAK I KOMMUNERNA	56
TABELL 23. MEDELVÄRDET DIALEKTDRAK I KOMMUNERNA.....	58

1 Inledning

Dialekter är inte endast geografisk variation, utan de fungerar också som en social spegel som visar vem talaren är och vilken grupp hen hör till. Dialekterna speglar också samhällets normer och språkpolitik. Genom att studera variation kan man urskilja skillnader i språkanvändningen som sträcker sig längre än hemorten. Människor som kommer från samma område kan tala på olika sätt eftersom många andra faktorer än hemkommunen påverkar dialekten, bland annat ålder, kön och utbildningsnivå. Internationalisering, förbättrade utbildningsmöjligheter och ökad jämställdhet ger individen en större frihet att flytta från sin hemort och tillägna sig nya drag i sitt tal från standardspråket och andra dialekter. Å andra sidan behöver man numera inte ens lämna hemmet i och med digitaliseringen, utan talare av olika varieteter kan plocka upp drag från varandras tal utan att någonsin träffas ansikte mot ansikte.

Dialektforskning är således intressant ur både fonologisk och sociologisk synvinkel, och båda aspekterna framkommer i denna avhandling. Finlandssvenska dialekter beskrivs ofta som konservativa därför att de bär spår av språkkontakt som uppstått under olika tider, och de har bevarat drag som redan har försvunnit ur det svenska standardspråket men lever kvar i andra nordiska språk. Även de mest konservativa dialektdragen kan dock försvinna, och därför är det viktigt att kartlägga hur omfattande förändringarna är och vilka drag som har påverkats mest av dem. Fastän förändringarna hänger samman med samhällsprocesser som inte kan påverkas, bidrar dialektforskning till att utreda hur det svenska språket har förändrats över tid och hur det sannolikt utvecklas i framtiden.

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande studie är att ur ett fonologiskt perspektiv beskriva den dialektförändring som har skett i Östra Nyland samt att undersöka hur dialekterna varierar mellan kommunerna i området.

Forskningsfrågorna är följande:

- Vilka dialektdrag förekommer i materialet?
- Vilken typ av skillnader i dialektdrag finns det mellan de tre generationerna?
- Vilken typ av skillnader i dialektdrag finns det mellan kommunerna?
- Hur framträder dialektförändring i materialet?

Skillnader mellan könen och mellan informanter med olika utbildningsnivåer studeras inte närmare, men informanternas kön anges i avhandlingen. För de flesta informanterna är utbildningsnivån känd, men den redovisas inte i texten. Syftet är inte heller att analysera alla dialektdrag som finns i den östnyländska regionen, utan de valda dragen fokuserar på fonologin och är sådana som kan analyseras utifrån materialet med hjälp av inspelningar, transkriptioner och standardspråkliga översättningar. Det betyder att mer utvecklade tekniska verktyg, till exempel *Praat*, inte utnyttjas i avhandlingen.

1.2 Material och metod

Avhandlingen beskriver en undersökning som använder både kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder. Materialet för undersökningen kommer från insamlingsprojekten *Från Pyttis till Nedervetil*, *Spara det finlandssvenska talet* och *SweDia 2000*. Inspelningarna och deras transkriptioner från de två förstnämnda projekten har sparats i talspråskorpusen *Talko*, medan materialet från det tredje projektet hittades på dess internetsidor. På banden talar 45 män och kvinnor födda 1898–1988. Deras hemkommuner är Borgå, Borgå landskommun, Lappträsk, Liljendal, Lovisa, Mörskom, Pernå, Pyttis, Sibbo och Strömfors. Banden analyseras utifrån 37 olika dialektdrag som enligt forskningslitteraturen används i Östra Nyland. Mer information om materialet och metoderna presenteras i kapitel 3.

1.3 Avhandlingens disposition

I följande kapitel presenteras de teoretiska utgångspunkterna för avhandlingen. Kapitlet är indelat i fem avsnitt som ger en inblick i begreppen *dialekt* och *standardspråk*, de finlandssvenska, nyländska och östnyländska dialekterna samt dialektförändring som företeelse. I kapitel 3 beskrivs avhandlingens material och metod ingående. Kapitlet är indelat i två avsnitt som i tur och ordning redogör för de olika dialektinsamlingarna samt korpusen *Talko* och internetsidan för projektet *SweDia 2000*. Därefter följer kapitel 4, där undersökningens resultat presenteras och analyseras i åtta avsnitt. Kapitlet besvarar de tre första forskningsfrågorna, medan kapitel 5 sammanfattar och diskuterar resultaten vidare. Den sammanförande forskningsfrågan om dialektförändringen i Östra Nyland besvaras där.

1.4 Användningen av AI i avhandlingen

AI-verktyget ChatGPT (OpenAI 2026) har använts i avhandlingen på två sätt. All text, med undantag för rubriker och tabeller, har språkgranskats med hjälp av verktyget. Ingen text har

dock kopierats direkt, utan formuleringarna har omarbetats och språkliga fel har korrigerats. Därtill har ChatGPT använts för att ge uppslag till avhandlingens struktur, särskilt när det gäller ordningen mellan olika avsnitt i kapitel 2 om den teoretiska bakgrunden. Båda dessa användningssätt är förenliga med humanistiska fakultetens anvisningar för användning av AI i avhandlingar.

2 Dialekt

De följande avsnitten utgör den teoretiska referensramen för undersökningen. I det första avsnittet definieras och diskuteras begreppen *dialekt* och *standardspråk* samt deras underordnade begrepp. Därefter följer tre separata avsnitt om det svenska språk som talas i Finland, Nyland och Östra Nyland. I det sista avsnittet definieras och diskuteras dialektförändring med utgångspunkt i de mekanismer och begrepp som är centrala för företeelsen.

2.1 Begreppen *dialekt* och *standardspråk*

Begreppet *dialekt* är centralt för föreliggande undersökning, vilket motiverar en utförligare diskussion om vad som avses med termen och hur den förhåller sig till det närliggande begreppet *standardspråk*. Dialekt har definierats på flera olika sätt beroende på forskningsintresse och teoretisk utgångspunkt. Den vanligaste definitionen är troligen att dialekt utgör en geografiskt avgränsad underart av ett språk, vilket innebär att fokus ligger på den geografiska variationen i språket (Ivars 2015: 13). Definitionen är i sig neutral, men den kan orsaka metodologiska utmaningar, eftersom dialektgränser, alltså *isoglosser*, sällan är skarpa. Forskare definierar dessutom isoglosser på olika sätt, vilket kan leda till att isoglosser korsar varandra i olika undersökningar. Geografisk avgränsning ensam är därmed inte alltid tillräcklig för att uttrycka dialekters faktiska användning och spridning.

Utöver den geografiska aspekten har dialekter också beskrivits som kommunikationsspråk inom mer eller mindre avgränsade områden (Ivars 2015: 13). I en sådan förståelse betonas dialekt som ett levande språkbruk som formas i social interaktion snarare än som ett statiskt system knutet till en viss plats. Dialekter existerar därmed inte isolerat i ett vakuum, utan används av språkbrukare i varierande sammanhang och påverkas kontinuerligt av kontakt med andra dialektvarieteter, standardspråket och även andra språk, såsom finska och engelska. Detta perspektiv möjliggör en analys av dialekt både som en strukturell och som en social företeelse.

Utmaningarna inom dialektforskningen gäller dock inte enbart definitionen av dialekt, utan också valet av underordnade och relaterade begrepp som lämpar sig för beskrivningen av språk och dialekter. Inom modern dialektologi används ett flertal termer för att beskriva olika stadier av dialektal variation. I tabell 1 presenteras en äldre modell av Dahlstedt (1978, här via

Svahn & Nilsson 2014: 27–28), som syftar till att beskriva olika nivåer av språkvarieteter. Modellen indelar de svenska språkvarieteterna i *genuin dialekt*, *utjämnad dialekt*, *regionalt riksspråk* och *neutralt riksspråk*. Den visar också hur varieteterna skiljer sig åt på flera språkliga nivåer, såsom prosodi, fonologi, morfologi, lexikon och grammatik. Exempelvis har den genuina dialekten lokal fonologi, medan den utjämnade dialekten och det regionala riksspråket har regional fonologi. I det neutrala riksspråket är uttalet enhetligt.

Tabell 1. Indelning av svenska språkvarieteter

Språkvarieteter	Prosodi	Fonologi	Morfologi	Lexikon	Grammatik
neutralt riksspråk	enhetlig	enhetlig	i huvudsak enhetlig	enhetligt	enhetlig
regionalt riksspråk	regional	regional	enstaka regionala drag	i princip enhetligt	enstaka regionala drag
utjämnad dialekt	regional	regional	regional	regionalt	regional
genuin dialekt	lokal	lokal	lokal	regionalt och lokalt	regional

De genuina dialekterna avser traditionellt de varieteter som talades i det äldre bondesamhället. Dialekterna utvecklades under en period av omfattande dialektsplittring som började under medeltiden och fortsatte fram till sekelskiftet 1800/1900, då social och geografisk rörlighet och därmed även dialektutjämning blev mer allmänt. (Ivars 2015: 16.) För att undvika värdeladdade eller föråldrade associationer används i modern forskning ofta termen *traditionell dialekt* som synonym, eftersom den uppfattas som mer neutral (Svahn & Nilsson 2014: 28). Användningen av termen *genuin dialekt* kan nämligen ge intryck av att andra dialektnivåer inte betraktas som fullt godtagbara eller som språkligt likvärdiga.

I dag beskrivs dialektal variation ofta som ett kontinuum där traditionella dialekter utgör den ena ytterligheten och standardspråket den andra medan olika stadier av utjämnad dialekt och regional standard förekommer däremellan (Svahn & Nilsson 2014: 28; Ivars 2015: 22). I detta sammanhang talas det bland annat om *maximal dialekt*, *utjämnad dialekt*, *regionalt standardspråk* och *maximal standard* (Språken i Sverige 2010, här via Ivars 2010: 22). Den sistnämnda nivån saknas dock i Finland, varför följande nivåer föreslås för att beskriva det svenska språket i den finländska kontexten: *lokal dialekt*, *lokalt stadsmål*, *regional dialekt* och *regionalt standardspråk*, det vill säga *finlandssvenska* (Ivars 2015: 22). Denna indelning är

särskilt ändamålsenlig i studier av svenskan i Finland, eftersom den tar hänsyn till både historisk dialektvariation och modern språklig utjämning.

Vid sidan av dialektbegreppet är även definitionen av *standardspråk* av central betydelse. Dialekt och standardspråk definieras ofta i relation till varandra, till exempel skriver Svahn & Nilsson (2014: 29) att "[p]å samma sätt som dialekt ofta definieras genom att kontrasteras mot standardspråk ser man att standardspråk definieras gentemot dialekt." Standardspråket beskrivs också som något som är gemensamt för alla som har svenska som modersmål och som har gått i skola på svenska. Det förknippas med hög prestige och används i situationer där dialektalt tal kan uppfattas som olämpligt och som kräver ett formellt sätt att uttrycka sig. (Ivars 2015: 21.)

Begreppet standardspråk har emellertid inte alltid använts konsekvent i forskningen. Äldre termer såsom *riksspråk*, *rikstalspråk* och *högsspråk* förekommer parallellt, ibland med delvis överlappande betydelser (Harling-Kranck 1998: 165–172). Särskilt termen högsspråk har historiskt kopplats till ett normerat talspråk som utvecklades under 1800-talet med skriftspråket som förebild och som associerades med utbildning och social status. Användningen av begreppet har möjligen också varit ett medvetet val för vissa, i syfte att främja den prestige som förknippas med personer med högre social status och därigenom även med högsspråket. I modern språkvetenskap har standardspråk etablerats som den föredragna termen för denna företeelse, medan äldre benämningar i regel betraktas som historiska eller stilistiskt markerade. (Ivars 2015: 22.)

Tabell 2. Sammanfattning av begrepp i avsnitt 2.1

Begrepp som är synonymer står på samma rad.

Dahlstedt (1978)	Harling-Kranck (1998)	Språken i Sverige (2010)	Svahn och Nilsson (2014)	Ivars (2015)
genuin dialekt	genuin dialekt, lokal dialekt	maximal dialekt	traditionell dialekt	lokal dialekt
–	bygdemål, lokalt folkmål, folkmål	–	–	lokalt stadsmål
utjämnad dialekt	regionalt färgat riksspråk, folkmål	utjämnad dialekt	–	regional dialekt
regionalt riksspråk	finlandssvenska folkmål, finlandssvenska	regionalt standardspråk	–	regionalt standardspråk, finlandssvenska

Dahlstedt (1978)	Harling-Kranck (1998)	Språken i Sverige (2010)	Svahn och Nilsson (2014)	Ivars (2015)
neutralt riksspråk	rikstalspråk, riksspråk, högsspråk	maximal standard	standardspråk	standardspråk, riksspråk, högsspråk

Eftersom flera närliggande begrepp används för att beskriva olika företeelser som har att göra med dialekter, standardspråk och kontinuumet mellan dem, sammanfattas terminologin i tabell 2. Tabellen är organiserad utifrån de forskare som har använts som källor för termerna, och begrepp som har samma betydelse finns på samma rad. Den går från de äldsta termerna till de nyare, det vill säga från Dahlstedts (1978, här via Svahn & Nilsson 2014: 27–28) modell till den terminologi som föreslagits av Ivars (2015: 22) för finlandssvenska kontexter. I avhandlingen används den sistnämnda terminologin, eftersom den kommer från den mest aktuella av de presenterade källorna och begreppen kan tillämpas direkt på det svenska språket i Finland.

2.2 Svenskan i Finland

De svenska dialekterna indelas traditionellt i tre olika huvudgrupper eller i sex regionala varieteter. Huvudgrupperna är sydsvenska och centralsvenska, som båda talas i Sverige, samt finlandssvenska. Ett annat sätt att indela dialekterna är i sydsvenska, götamål, gotländska, sveamål, norrländska och östsvenska, av vilka den sistnämnda omfattar både finlandssvenska och estlandssvenska. (Bruce 2010: 25–28.) Finlandssvenskan indelas i fyra regionala dialekter: österbottniska, åländska, åboländska och nyländska. Dessa dialekter kan dock indelas vidare i tio mindre dialektområden: Norra, Mellersta och Södra Österbotten, Västra och Östra Åland, Västra och Östra Åboland samt Västra, Mellersta och Östra Nyland. (Institutet för de inhemska språken 2026.)

Finlandssvenskt talspråk beskrivs ha ett par kännetecknande drag som skiljer det från sverigesvenska dialekter. Dragen är särskilda uttal av *u* och långt *a*, speciella *sje*- och *tje*-ljud, *r* uttalat före dental konsonant, avsaknad av grav tonaccent i större delen av landet samt starkt fallande ton i meningsslut (Edlund 2003: 37; Ivars 2015: 25). De finlandssvenska dialekterna betecknas ofta som konservativa därför att de har bevarat många drag som har blivit sällsynta även i dialekterna i Sverige. Sådana drag är fornsvenska diftonger, hårt uttal av *g*, *k* och *sk* framför främre vokal, norrländsk förmjukning, konsonantförbindelser, stavelsekvantitet,

förenklat accentsystem, kakuminalt *l* och apokope. (Harling-Kranck 1998: 139–140.) Dragen kan också indelas i arkaismer och novationer.

Arkaismer är ålderdomliga drag som fanns redan i fornsvenskan. De primära diftongerna *au*, *ey* och *ai* har i många finlandssvenska dialekter bevarats som *öu*, *ei*, *öi* och *öy*, till exempel i *bröut* 'bröt'. Monoftongering, eller sammandragning av diftongerna, har resulterat i långa vokaler, till exempel *brö:t* 'bröt'. Ljuden *g*, *k* och *sk* kan uttalas hårt i ord där de i standardspråket skulle uttalas mjukare, exempelvis *skära* 'skära' i stället för *sjära*.

Konsonantförbindelserna *ld*, *mb*, *nd* och *ng* har inte assimilerats, till exempel *brinder* 'brinner'. Stavelsekvantitet har bevarats i många områden, med undantag för Åland, i ord som *fara* 'fara', som uttalas med kort vokal, och *drö:m* 'dröm', som däremot uttalas med lång vokal. Accent används i allmänhet inte för att markera skillnaden mellan ord som fågeln *ånden* och den helige *ånden*, utan i stället används alltid akut accent. I några delar av Åland och i Västra Nyland uttalas dock det förra ordet med akut accent och det senare med grav accent. (Harling-Kranck 1998: 139–140, 144; Institutet för de inhemska språken 2026.)

Novationer är nybildningar som har uppkommit antingen självständigt endast i Finland eller i anslutning till de svenska dialekterna (Institutet för de inhemska språken 2026). En sådan novation är norrländsk förmjukning, där ord som skulle uttalas hårt i talspråket, till exempel *spi:ken* 'spiken', i stället uttalas mjukare, det vill säga *spi:tjin*. En annan novation är så kallat "tjockt *l*" eller kakuminalt *l*-ljud, som uttalas med tungspetsen högt upp mot gommen. I största delen av Österbotten, Åboland och Åland övergår konsonantförbindelsen *rd* till kakuminalt *l*, till exempel *gå:l* 'gård'. Dessutom förekommer apokope i de finlandssvenska dialekterna, det vill säga bortfall av slutvokal, vilket är en orsak till att den svenska böjningsmorfologin har blivit enklare. Apokope förekommer till exempel i *gå:lan* 'gårdarna'. (Harling-Kranck 1998: 139–140, 146.)

2.3 Svenskan i Nyland

Nyland har nästan alltid varit indelat i två administrativa delar, Västra och Östra Nyland, men dialektalt talar man om västnyländska, mellannyländska och östnyländska dialekter.

Regionerna anses ha få gemensamma arkaismer och novationer. I Västra Nyland har herrgårdarna och bruken främjat moderniseringen av dialekterna genom bland annat inflyttade sverigesvenska godsförvaltare, förmän och brukssmeder. I andra delar av Nyland har dialekterna bevarat fler konservativa drag, även om Mellersta Nyland starkt har påverkats av

stadsspråket i Helsingfors under de senaste 200 åren. De få gemensamma kännetecknande drag som de nyländska dialekterna delar är inte heller alltid unika för Nyland, utan förekommer också på Åland och i Åboland. (Ivars 2015: 275–277.)

Allmänt utbredda arkaismer är exempelvis stavelsetyperna kortstavighet och överlång stavelse samt lång vokal kombinerad med *m*, till exempel i *glö:ma* 'glömma'. Kort *i* och *y* blir inte *e* eller *ö* i tryckstark ställning, till exempel i *mysså* 'mössa'. Detsamma gäller *i*-ljudet också i trycksvag ställning, till exempel *bondin* 'bunden'. Ljudet bevaras åtminstone efter *g*, *j*, *k* och *ng* oavsett stavelselängd, vilket exemplifieras i *väggin* 'väggen'. Inskottsvokal kan saknas, till exempel i *vatn* 'vatten'. Konsonantförbindelsen *ld* bevaras, medan *ngg* växlar med *ng* [ŋ], så att båda formerna *långgär* och *långär* 'långär[mad]' är möjliga. Förbindelsen *gn* uttalas "hårt" i stället för standardspråkets [ŋ], till exempel i ordet *dygn*. Arkaiska böjningsändelser finns också kvar, bland annat i starka maskulina nominativ med *i*-ändelse såsom i ordet *freder* 'fred' och i maskulina och feminina adjektiv med *er*-ändelse, till exempel i *kvikkär* 'kvick'. (Ivars 2015: 277–279, 281.)

Jämfört med arkaismerna är de gemensamma novationerna i Nyland ännu fåtaligare och bygger främst på vokalbalansen, artikelsynkopen och den villkorliga apokopen. Vokalbalans betyder att stavelselängden påverkar ändelsevokalerna *i* och *o/u* så att de blir *e* och *å* efter lång stavelse, jfr *bisi* 'gubbe' och *besse* 'gumse' (Harling-Kranck 1998: 148; Ivars 2015: 279). Nyland har bevarat artikelsynkopen, vilket betyder att inskottsvokalen inte uttalas efter *d*, *l*, *n*, *r*, *s* och *t* i bestämda ord som *so:ln* 'solen'. Ordets ställning kan också påverka ändelsevokalerna genom den villkorliga apokopen, där satsrytmen bestämmer om vokalen står kvar. Om ett verb står i självständig ställning, står vokalen kvar, men om verbet står i förbindelse med andra ord faller ändelsevokalen. (Ivars 2015: 279–280.)

2.4 Svenskan i Östra Nyland

När de östnyländska dialekternas ljudlära beskrivs uppmärksammas särskilt accent och kvantitet samt vokaler i betonad och obetonad stavelse och konsonanter. Den östnyländska accenten är av särskilt intresse, eftersom de östnyländska dialekterna kan skiljas från de västnyländska dialekterna på basis av accent, men inte från andra finlandssvenska dialekter. I alla finlandssvenska dialekter, med undantag för det västligaste Åland och Västra Nyland, är den akuta accenten vedertagen, medan sverigesvenskan skiljer mellan akut och grav accent. (Harling-Kranck 1998: 142; Ivars 2015: 318.) Akut accent, som även kallas accent 1, och grav

accent, eller accent 2, skiljer sig från varandra genom tonförloppet. I ord med akut accent stiger tonen en gång, medan den i ord med grav accent stiger två gånger (Bruce 2010: 32, 55–58; Ivars 2015: 284).

När det gäller stavelselängd följer östnyländskan det allmänna finlandssvenska dialektmönstret. Större delen av de finlandssvenska dialekterna är trogen det fornsvenska kvantitetssystemet med kort, lång och överlång stavelse, vilket skiljer sig från de moderna kvantitetsreglerna i standardsvenskan. I standardsvenskan förutsätts nämligen ett långt ljud i varje betonad stavelse, antingen i form av en kort vokal följt av lång konsonant eller en lång vokal följt av kort konsonant. (Harling-Kranck 1998: 145.) De östnyländska dialekterna har dock bevarat den överlånga stavelsen i vissa böjda former, till exempel *ro:dd* 'rodde'. Vokalen förlängs också före konsonantljudet *m*, såsom i *ru:m* 'rum', och vokalerne *a* och *ä* förlängs före konsonantförbindelserna *nd*, *ld* och *mb*, till exempel i *bå:tstra:nden* 'båtstranden'. Kortstavighet förekommer både i enstaviga och tvåstaviga ord, till exempel i *gav* 'gav' och *vitjen* 'veckan'. (Ivars 2015: 318–319.)

De östnyländska dialekterna uppvisar ett rikt vokalsystem i betonad stavelse. De nio vokalerne *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*, *å*, *ä* och *ö* kan alla förekomma både i kort och lång form, vilket illustreras av former som *tak* 'tak' och *ga:* 'gå', *gres* 'gräs' och *e:ndan* 'ändan' samt *mörk* 'mörk' och *rö:da* 'röda'. Detta innebär att de östnyländska dialekterna har fler vokalkontraster i betonad stavelse än dialekterna i Mellersta och Västra Nyland, som har åtta korta och nio långa vokaler. Det särskiljande draget är vokalen *u*, som i andra delar av Nyland förekommer endast i lång form. (Ivars 2015: 288, 303, 319–320.)

Diftongerna utgör ett annat centralt drag i de östnyländska dialekterna. De primära diftongerna *ei*, *öy* och *öu* har utvecklats ur de urnordiska diftongerna *ey* och *ai* och förekommer i ord som *breitt* 'brett', *röykt* 'rökte' och *höug* 'hög'. Diftongen *öi* förekommer också, men visar en tydligare tendens till monoftongering i jämförelse med de övriga. (Harling-Kranck 1998: 144, 149; Ivars 2015: 320, 323.) Utöver de primära diftongerna lever även de sekundära diftongerna *ie*, *oå* och *yö* kvar i Pyttis och Södra Strömfors. Dessa så kallade senare utbildade diftonger har utvecklats ur monoftonger och förekommer i former som *smie:n* 'smeden', *soå* 'såg' och *bryö* 'bröd'. (Harling-Kranck 1998: 149–150; Ivars 2015: 323.)

De flesta östnyländska dialekterna räknas till de så kallade *u*-målen, vilket innebär att ordet 'hund' uttalas med *u*-ljud, i jämförelse med *o*-målen där ett europeiskt *u*-ljud förekommer, såsom i *hond* (Harling-Kranck 1998: 145; Ivars 2015: 320). Uttalet varierar dock inom området. I Pyttis, Norra Strömfors och Västra Sibbo uttalas kort *u*-ljud som europeiskt *u*, medan *u*-ljud används i Lappträsk, Södra Strömfors, Mörskom, Liljendal, Pernå och Borgå (Harling-Kranck 1998: 149). Användningen alltså är inte helt konsekvent, eftersom dialektbrukare även kan använda kort *o* före bland annat *kk* och *pp* för att markera betydelseskillnader, såsom mellan *kopp* '(kaffe)kopp' och *kupp* '(stats)kupp' (Ivars 2015: 320).

I obetonad stavelse motsvaras fornsvenskans *a*, *i* och *u* i de östnyländska dialekterna av vokalljuden *a*, *e*, *i* och *u*, med undantag för Norra Strömfors och Pyttis på grund av deras natur som *o*-mål, samt *å* och öppet *ä* före *r* i presens. Det fornsvenska *i*-ljudet är fortfarande bevarat i de östra kommunerna i Östra Nyland och i vissa byar i Lappträsk, Liljendal och Pernå. Med den ursprungliga *i*-vokalen avses alltså att de bestämda formerna i neutrum singularis slutar på *-i*, till exempel *svari* 'svaret'. Föregående konsonanter påverkar dock valet av ändelsevokal så att man efter konsonanterna *g*, *j*, *ng*, *k* och *j* vanligtvis har *-i*, men vokalslutet *-e* är möjligt efter andra konsonanter. När det gäller maskulinerna förlorar de vokalen efter *d*, *n*, *l*, *r*, *s* och *t* på grund av synkopering till exempel *båtn* 'båten'. (Ivars 2015: 324–325.) Synkope är också vanligt i ord som slutar på *b*, *m* och *p*, till exempel *ho:pn* 'hopen'. (Harling-Kranck 1998: 148.)

Konsonanterna i de östnyländska dialekterna är desamma som i standardspråket, med tillägg av tonlöst *l* som skulle transkriberas som *hl*. Det betyder att de andra 19 konsonanterna är *p*, *t*, *k*, *b*, *d*, *g*, *f*, *v*, *s*, *j*, *h*, *sj*, *m*, *n*, *ng*, *l*, *r* och *tj*. Ljuden *dj*, *tj* och *ld*, till exempel i *djo:rd* 'gjorde', *spi:tjin* 'spiken' och *fe:ld* 'fäll', betraktades som konsonantförbindelser och inte självständiga konsonanter. De två förstnämnda formerna är också resultat av norrländsk förmjukning, där *g* och *k* förmjukas framför främre vokal i inljud. Ljudet *dj* förekommer också i uddljud när *g* uttalas som *dj*, till exempel i *djör* 'göra'. Även *sk* förmjukas framför främre vokal och uttalas som *stj*, till exempel *stjikk* 'skick'. Andra bevarade förbindelser är bland annat *mb* i *la:mb* 'lamm', och det äldre *hv* uttalas som *kv* i *kva* '[h]vad'. (Harling-Kranck 1998: 146, 149; Ivars 2015: 327.) Vidare förekommer övergångar som *mn* till *mm*, till exempel *lemmast* 'lämnades', samt *tv* till *kv*, såsom i *kvettas* 'tvättas'. Även *p* kan övergå till *f* framför *t*, till exempel i *slefft* 'släppte' (Ivars 2015: 328).

Andra arkaiska former lever också kvar i de östnyländska dialekterna, särskilt i adverb och pronomen. I de dialektala formerna står konsonanterna *h* och *t* först i många ord som börjar med *d* i standardsvenska. Exempelvis förekommer former som *te* 'den', *he* 'det' och *te tä:r* 'den där, det där'. Dessutom finns det ett drag som inte är något som enbart förekommer i Östra Nyland utan också är känt från bl.a. Åland och Västra Nyland, nämligen bortfall och tillägg av *h* i början av ord. Exempel på sådana fall är *heldär* 'eller' och *add* 'hade', vilket också illustrerar att företeelsen är särskilt vanlig i småord. Även adjektiv kan bevara arkaiska former, till exempel den äldre maskulina ändelsen *-er* i *ny:är* 'ny'. (Harling-Kranck 1998: 149; Ivars 2015: 326.)

2.5 Dialektförändring

Språk förändras kontinuerligt i takt med samhällsförhållanden och nya generationers behov. Nya och äldre former kan leva parallellt under en period innan en form börjar användas oftare än en annan. Förändringen kan inledningsvis ske inom ett begränsat område eller en viss samhällsgrupp innan den sprids till en större del av befolkningen (Harling-Kranck 1998: 161; Sundgren 2004: 41). Språkförändring har beskrivits med hjälp av flera olika modeller. I detta avsnitt presenteras en trestegsmodell där ackommodation betraktas som den drivande kraften bakom förändringen. Modellen bygger på Giles, Taylor & Bourhis ackommodationsteori (1973, här via Trudgill 1986: 39–40 och Auer & Hinskens 2005: 335–336), och den svenska terminologin följer etablerad forskning inom området.

Den första fasen gäller *ackommodation* mellan samtalspartner. Ackommodation definieras som kommunikativ anpassning till samtalspartnern och kan vara antingen *konvergent* eller *divergent*. Konvergent ackommodation innebär att talaren anpassar sitt språkliga beteende till samtalspartnerns, medan divergent ackommodation innebär att talaren fjärrar sitt beteende från det. Ackommodation omfattar alla språkliga nivåer, såsom kroppsspråk, tonfall, taltempo, ordval och uttal. (Sundgren 2004: 45–46; Einarsson 2009: 43–44.) Tidigare har ackommodation främst förknippats med ansikte-mot-ansikte-kommunikation, men i dag omfattar begreppet även direkt kommunikation på distans, exempelvis på telefon eller sociala medier (Trudgill 1986: 40; Auer & Hinskens 2005: 335).

Konvergens kan definieras som en process där likheter mellan talare ökar samtidigt som olikheter minskar, medan *divergens* innebär att skillnader förstärks (Hinskens, Auer & Kerswill 2005: 2; Auer & Hinskens 2005: 335). Båda processerna har ofta utomspråkliga

orsaker och förstås som sätt för talaren att uttrycka samhörighet med eller distans till samtalspartnern, medvetet eller omedvetet (Auer & Hinskens 1996: 1; Sundgren 2004: 45–46). I samtal mellan dialekttalare och standardspråkstalare är det vanligare att dialekttalaren konvergerar sitt tal, eftersom standardspråket förknippas med öppen prestige, medan dialekters prestige ofta är dold. Divergens kan uppträda när dialekttalare vill betona sin lokala identitet genom sitt dialektala tal. (Hinskens, Auer & Kerswill 2005: 6–7; Svahn & Nilsson 2014: 31.)

I den andra fasen övergår *kortvarig ackommodation* till *långsiktig ackommodation*. Detta sker när en individ som har konvergerat i ett samtal fortsätter att använda samma språkliga drag i andra samtal utan den ursprungliga samtalspartnern som modell. (Auer & Hinskens 2005: 335–336.) I detta skede blir konvergensen etablerad och leder till *utjämning*, det vill säga en process där markerade och lokalt begränsade dialektdrag reduceras eller försvinner, vilket minskar den interna variationen i dialekten (Trudgill 1986: 39; Sundgren 2004: 34; Svahn & Nilsson 2014: 32). Ibland används begreppet *nivellering* för att beskriva språkförändring som är ett resultat av ackommodation, medan *regional dialektutjämning* används för språkförändring som är ett resultat av geografiska omständigheter (Kerswill 2003: 84). Dock används i denna avhandling termen *utjämning* för att beteckna resultatet av långsiktig ackommodation och konvergens, särskilt mot standardspråkliga former.

I den tredje och sista fasen sprids utjämningen till en bredare språkgemenskap och leder så småningom till mer omfattande språkförändring. För att förändringen ska bli stabil krävs regelbunden exponering för den utjämnade språkformen, vilket underlättas av täta och omfattande sociala nätverk. (Trudgill 1986: 39–40; Auer & Hinskens 2005: 336.) När det gäller dialekter benämns denna fas *regionalisering*, som kan definieras som dialektutjämning som har utvecklats och spridits över ett större geografiskt område. Regionalisering minskar variationen inom ett större område och leder till regionala dialekter, såsom den östnyländska dialekten. I vissa fall kan konvergens leda vidare till ett regionalt standardspråk, i detta sammanhang finlandssvenska. (Ivars 2003: 51–52; Svahn & Nilsson 2014: 33–34.)

Sammanfattningsvis bygger modellen på att talare i direkt interaktion språkligt anpassar sig till varandra, att ackommodationen kan bli bestående över tid och att språkliga drag sprids genom social kontakt. Avgörande för processen är språkgemenskapens täthet och befolkningsstruktur. I små och täta gemenskaper, såsom Svenskfinland, kan nya språkliga drag spridas relativt snabbt, även om alla talare inte omedelbart anpassar sitt eget språkbruk.

Befolkningsstorleken spelar också en central roll, eftersom personer från mindre orter oftare kommer i kontakt med storstadsvarieteter än tvärtom. (Trudgill 1986: 39–40.) Forskning visar dessutom att unga kvinnor ofta är de första att förändra sitt språkbruk, särskilt i situationer där standardspråket uppfattas som socialt eller ekonomiskt fördelaktigt, medan män i allmänhet har starkare band till den lokala gemenskapen, vilket kan bromsa utjämningen i deras tal (Sundgren 2004: 47; Einarsson 2009: 178).

3 Material och metod

I detta kapitel presenterar jag närmare det material och den metod som används i undersökningen för att söka fram och analysera resultaten. Kapitlet är indelat i två avsnitt: material (3.1) och metod (3.2). Det första avsnittet behandlar materialet, som kommer från tre olika insamlingsprojekt, och är därför indelat i tre underavsnitt. Det andra avsnittet fokuserar på metoden och är indelat i två underavsnitt eftersom två av projekten analyseras på ett annat sätt än det tredje.

3.1 Material

Avhandlingens material har samlats in inom projekten *Från Pyttis till Nedervetil*, *Spara det finlandssvenska talet* och *SweDia 2000*. Följande avsnitt behandlar insamlingsprojekten och deras 45 informanter i den ovannämnda ordningen.

3.1.1 Från Pyttis till Nedervetil

Från Pyttis till Nedervetil är en handplockad samling inspelningar ur ett större bandmaterial som omfattar nästan 4 000 arkiverade band med talspråksmaterial från hela det finlandssvenska språkområdet. Man valde ut inspelningarna bland annat ur ord- och frasmaterial som ursprungligen spelats in för *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. Bandproven togs med i *Från Pyttis till Nedervetil* om de ansågs representera ”god dialekt”, god berättarförmåga samt hög språklig och teknisk kvalitet i allmänhet. De representerade dialektområdena är Östra, Mellersta och Västra Nyland, Östra och Västra Åboland, Östra och Västra Åland samt Södra, Mellersta och Norra Österbotten. (Harling-Kranck 1998: 7–8.) Transkriptionerna från projektet finns också publicerade i boken *Från Pyttis till Nedervetil: Tjugonio dialektprov från Nyland, Åboland, Åland och Österbotten*, med detaljerade beskrivningar av dialekterna.

I avhandlingen utnyttjas alla tre informanter i projektet som kommer från Östra Nyland. Informanten Anton Falk (pyttis_om01_pn) föddes 1898 och bodde i Västerby i Pyttis när han intervjuades år 1969. Den andra informanten hette Martha Nyberg (lapptrask_ow01_pn). Hon föddes 1900 och bodde i Lindkoski i Lappträsk när hon intervjuades år 1972. Den tredje informanten, Erik Karlsson (borgaLK_om01_pn), föddes samma år som Nyberg och intervjuades år 1960. Vid den tiden bodde han i byn Skavarböle på ön Vessölandet i Borgå

landskommun. (Harling-Kranck 1998: 17, 21, 26.) Informationen sammanfattas nedan i tabell 3.

Tabell 3. Informanter från insamlingsprojektet *Från Pyttis till Nedervetil*

Informant	Födelseår	Kommun	Kön
pyttis_om01_pn	1898	Pyttis	man
lapptrask_ow01_pn	1900	Lappträsk	kvinna
borgaLK_om01_pn	1900	Borgå landskommun	man

3.1.2 Spara det finlandssvenska talet

De östnyländska informanterna som deltog i *Spara det finlandssvenska talet* delades i projektet in i två olika åldersgrupper. De äldre informanterna är födda mellan 1927 och 1950, medan den yngre åldersgruppen är född mellan 1966 och 1988. Inspelningarna gjordes mellan 2005 och 2008. Sammanlagt finns det talmaterial från 37 östnyländska informanter, och allt detta material används i avhandlingen. (SLS 2025b.)

Insamlingsprojektet fokuserade på vardagligt tal, och informanterna intervjuades enskilt eller parvis under cirka 40–60 minuter. Vanligtvis hade intervjuaren också en anknytning till orten, vilket kan ha minskat inflytandet från intervjuarens egen dialekt. Materialet i avhandlingen innehåller cirka 20 minuter långa avsnitt som har valts ut ur inspelningarna samt transkriberats och översatts till standardsvenska. Dessutom är utskriftarna försedda med ordklasstaggar och annan morfologisk information, vilket ytterligare utökar sökmöjligheterna. (SLS 2025a: 2–3.) Informanterna listas nedan.

Tabell 4. Informanter från insamlingsprojektet *Spara det finlandssvenska talet*

Informant	Födelseår	Kommun	Kön
stromfors_om03_sp	1927	Strömfors	man
sibbo_ow01_sp	1928	Sibbo	kvinna
borga_om01_sp	1933	Borgå	man
liljendal_om01_sp	1935	Liljendal	man
perna_ow01_sp	1935	Pernå	kvinna
sibbo_om01_sp	1935	Sibbo	man
lovisa_om01_sp	1936	Lovisa	man
perna_om01_sp	1936	Pernå	man
sibbo_ow03_sp	1936	Sibbo	kvinna

Informant	Födelseår	Kommun	Kön
lapptrask_ow02_sp	1938	Lappträsk	kvinna
lovisa_ow03_sp	1942	Lovisa	kvinna
pyttis_ow01_sp	1947	Pyttis	kvinna
borga_ow02_sp	1948	Borgå	kvinna
lovisa_ow04_sp	1950	Lovisa	kvinna
borgaLK_om02_sp	1952	Borgå landskommun	man
liljendal_ow01_sp	1953	Liljendal	kvinna
borgaLK_yw05_sp	1966	Borgå landskommun	kvinna
borgaLK_ym04_sp	1975	Borgå landskommun	man
lovisa_ym06_sp	1976	Lovisa	man
borga_ym02_sp	1978	Borgå	man
lapptrask_ym02_sp	1978	Lappträsk	man
lovisa_ym03_sp	1978	Lovisa	man
lovisa_yw05_sp	1981	Lovisa	kvinna
morskom_ym01_sp	1981	Mörskom	man
lovisa_yw06_sp	1982	Lovisa	kvinna
sibbo_ym02_sp	1982	Sibbo	man
borga_yw04_sp	1983	Borgå	kvinna
sibbo_yw02_sp	1983	Sibbo	kvinna
borgaLK_ym02_sp	1984	Borgå landskommun	man
borga_ym06_sp	1984	Borgå	man
borgaLK_ym01_sp	1985	Borgå landskommun	man
borgaLK_ym06_sp	1985	Borgå landskommun	man
lapptrask_ym01_sp	1985	Lappträsk	man
borgaLK_ym07_sp	1986	Borgå landskommun	man
sibbo_ym06_sp	1986	Sibbo	man
borgaLK_yw04_sp	1987	Borgå landskommun	kvinna
liljendal_yw02_sp	1988	Liljendal	kvinna

3.1.3 SweDia 2000

SweDia 2000 var ett samarbetsprojekt mellan flera svenska universitet, där syftet var att dokumentera ett stort antal svenska dialekter genom inspelningar med cirka 1 300 dialekttalare på 107 olika orter i Sverige och Finland (Eriksson 2004: 33; Svensk nationell datatjänst 2021). Urvalet av dialekter togs fram i samarbete med dialektforskare, och man beaktade bland annat befolkningstäthet och tidigare forskning. Detta betyder att en dialekt

valdes mer sannolikt om den redan hade studerats och talas i ett område med relativt tät bebyggelse. I Finland intervjuades informanter från Nyland, Åboland, Åland och Österbotten år 1999. Liksom i *Spara det finlandssvenska talet* indelades informanterna i äldre, det vill säga 55–65 år, och yngre, 25–35 år. De intervjuade personerna från Nyland kom från Borgå, Kyrkslätt och Snappertuna, och i denna avhandling analyseras enbart på språkproven från Borgå. (Eriksson 2004: 33–36.)

Längden på inspelningarna varierar mellan cirka 25 minuter och över en timme. Varje inspelning består av två huvuddelar. Den ena delen utgörs av kontrollerat material där specifika aspekter av svensk fonologi behandlas, medan den andra delen består av av informella intervjuer och dialoger mellan dialekttalare. Det kontrollerade materialet framkallades av intervjuarna med hjälp av korsord för att undvika påverkan från intervjuarens eget uttal av målorden. (Svensk nationell datatjänst 2021.) Nedan presenteras de östnyländska informanterna i insamlingsprojektet, som ingår i materialet för denna avhandling. De har fått liknande signum som används för informanterna från *Från Pyttis till Nedervetil* och *Spara det finlandssvenska talet*. I signumet står *o* för *older* 'äldre', *y* för *younger* 'yngre', *m* för *man* och *w* för *woman* 'kvinna'.

Tabell 5. Informanter från insamlingsprojektet *SweDia 2000*

Informant	Födelseår	Kommun	Kön
borga_om01_sd	1934–1944	Borgå	man
borga_ow01_sd	1934–1944	Borgå	kvinna
borga_ym01_sd	1964–1974	Borgå	man
borga_yw01_sd	1964–1974	Borgå	kvinna

3.2 Metod

I detta avsnitt presenteras de kvantitativa och kvalitativa metoder som används för att söka fram belägg och analysera resultaten från de ovannämnda projekten. 37 dialektdrag som är frekventa i Östra Nyland har valts ut ur källlitteraturen, det vill säga från Harling-Kranck (1998: 149–150) och Ivars (2015: 315–338). Dessa dialektdrag har presenterats i avsnitt 2.5 och de listas och kategoriseras också i resultatkapitlet. Två olika elektroniska källor har utnyttjats vid excerperingen av dragen. För *Från Pyttis till Nedervetil* och *Spara det finlandssvenska talet* har jag använt mig av talspråkskorpusen *Talko*, och för *SweDia 2000* av projektets internetsidor.

3.2.1 Talko (Från Pyttis till Nedervetil, Spara det finlandssvenska talet)

Talko är en talspråkskorpus som upprätthålls av Svenska litteratursällskapet i Finland. Korpusen innehåller ljudinspelningar från projekten *Från Pyttis till Nedervetil* och *Spara det finlandssvenska talet* samt tillhörande sökbara transkriptioner och standardspråkliga översättningar, som har försetts med ordklasstaggar och annan morfologisk information. (SLS 2025a: 2.) De valda dialektdragen identifierades med hjälp av *Talkos* sökfunktion, räknades manuellt, kategoriserades och analyserades därefter kvalitativt utifrån forskningsfrågorna. I praktiken innebar detta att det dialektdrag som skulle räknas skrevs in i sökfältet. Den utvidgade sökfunktionen och dess funktioner användes för att granska sökresultaten på basis av morfologin. Den manuella granskningen var nödvändig, eftersom den säkerställde att till exempel ord som *Italien* inte räknades som dialektala ord med diftong enbart på grund av att de innehåller ljuden *ie*.

Den första forskningsfrågan undersöktes helt enkelt utifrån de numeriska sökresultaten. För att besvara den andra frågan om skillnaderna mellan generationerna indelades informanterna i tre grupper på basis av deras ålder. Modellen för indelningen hämtas från projekten *Spara det finlandssvenska talet* och *SweDia 2000*, som delat in sina informanter i äldre och yngre grupper. Informanterna från *Från Pyttis till Nedervetil* placerades i åldersgrupp 1, där informanter födda 1898–1900 ingår. Talarna från de två andra projekten kombinerades till de två övriga grupperna. I åldersgrupp 2 ingår informanter födda 1927–1952 och i åldersgrupp 3 talare födda 1966–1988. Den första gruppen omfattar endast tre informanter, medan de två andra består av ungefär 20 personer vardera. Svaret på den tredje forskningsfrågan baserar sig på informanternas hemkommuner.

3.2.2 SweDia 2000

Materialet från *SweDia 2000* är organiserat i två separata databaser, en forskningsdatabas och en internetbaserad databas, det vill säga projektets internetsidor (Eriksson 2004: 38). Den förstnämnda var inte tillgänglig via internet vid tiden för avhandlingens skrivande, varför materialet från den internetbaserade databasen användes i stället. Talmaterialet på internetsidorna består av korta klipp på cirka 1–1,5 minuter från de spontana talinspelningarna (Eriksson 2004: 44). Även om klippen är mycket korta i jämförelse med inspelningarna i *Talko*, ger de kompletterande information om dialekten i Borgå. *SweDia 2000* har ingen sökfunktion, men språkproven är tillräckligt korta för att kunna analyseras manuellt med stöd

av transkriptionerna och översättningarna. De övriga metoderna som användes för att besvara forskningsfrågorna är desamma som de som tillämpas i *Talko*.

4 Resultat

I detta kapitel presenteras och analyseras undersökningens resultat. Kapitlet är indelat i åtta avsnitt som behandlar de dialektdrag som påträffades i materialet. I avsnitten analyseras resultaten med beaktande av ålder och kommun (ort). Ordningen på avsnitten följer strukturen i tabell 6, vilket betyder att kapitlet framskrider från den mest frekventa dialektdragskategorin till den minst frekventa kategorin.

Tabell 6. Sammanfattning av antalet påträffade dialektdrag i Östra Nyland

Kategorier	Antal
konsonanten <i>t</i> eller <i>h</i> i stället för <i>d</i>	659
synkope	273
primära diftonger	208
initialt <i>h</i> -bortfall och -tillägg	98
konsonantförbindelser	88
sekundära diftonger	60
avvikande böjningsändelser	39
norrländsk förmjukning	15
Totalt	1 440

32 av de 37 valda dialektdragen förekommer i materialet sammanlagt 1 440 gånger.

Konsonanten *t* eller *h* i stället för det standardspråkliga *d*-ljudet är det mest frekventa med 659 belägg. Synkope efter *d*, *l*, *n*, *r*, *s* och *t* är också relativt vanligt och förekommer 273 gånger. De primära diftongerna *ei*, *öu* och *öy* används av talarna 208 gånger, medan initialt *h*-bortfall och -tillägg är ungefär hälften så sällsynt med 98 belägg. Konsonantförbindelser innefattar övergången *mn* till *mm*, *tv* och *hv* till *kv*, *ll* till *ld*, *mm* till *mb*, *p* till *f* framför *t* samt uttalet av *d* som *dj* i uddljud och *dj* med hörbart *d*. Dessa identifierades 88 gånger. De sekundära diftongerna *ie*, *oå* och *yö* är mycket mer ovanliga jämfört med de primära och hittades endast 60 gånger. Avvikande böjningsändelser omfattar maskulina former i adjektiv som slutar på *-er* och bestämda former i neutrum singularis som slutar på *-i*. Dragen används av informanterna 39 gånger. Det sällsyntaste dialektdraget är den norrländska förmjukningen av *g*, *k* och *sk* som förekommer 15 gånger.

De fem ljuddrag som inte alls används av informanterna är övergången av *ä* till *jä* (*bjära* 'bära'), tonlöst *l* i uddljud (*hli:k* 'slik'), inljud (*vahlla* 'vassle') och slutljud (*lihll* 'lill'), uttalet

av *hj* med hörbart *h* (*hiu:l* 'hjul') samt synkope efter ljuden *b*, *m* och *p* (*ho:pn* 'hopen'). En orsak till detta är troligen skillnader i hur dialektdragen har transkriberats av Harling-Kranck (1998: 149–150) och Ivars (2015: 318–328) samt i *Talko* och *SweDia 2000*. Å andra sidan är det möjligt att Harling-Kranck och Ivars beskriver dialektdragen utifrån hela intervjuer i stället för de kortare delar som finns i *Talko*. Utöver inspelningarna använder Ivars (2015: 318–328) dessutom andra källor i sin beskrivning av dialekterna i Östra Nyland, till exempel *Ordbok över Finlands svenska folkmål I–IV*, som bygger på samtliga inspelningar som gjorts i regionen.

4.1 Konsonanten *h* eller *t* i stället för *d*

Det mest framträdande dialektdraget i materialet är användningen av konsonanterna *h* och *t* i stället för standardspråkets *d* som förekommer sammanlagt 659 gånger. Endast fem av dessa belägg återfinns bland informanterna i *SweDia 2000*, medan resten förekommer i *Talko*-materialet. Sökningarna i *Talko*-korporus har avgränsats med stöd av Ivars (2015: 326), där det framgår att konsonantförändringen främst berör oböjliga småord, såsom adverb och pronomen. Korpusen använder ordklasstaggar baserade på engelsk grammatik, däribland *adverb*, *pronoun*, *determiner* samt *interrogative/relative adverb*, *interrogative/relative pronoun* och *interrogative/relative determiner*. Taggarna har utnyttjats för att precisera sökningarna, och belägg har identifierats framför allt med hjälp av taggarna *adverb*, *pronoun* och *interrogative/relative adverb*.

Konsonanten *h* i stället för *d* framträder tydligt i materialet 372 gånger, i ord som *he* 'de'. I andra fall utelämnas den initiala konsonanten helt, såsom i formen *on* av *hon* 'den' (pyttis_om01_pn). Denna typ av form klassificeras dock i analysen som *h*-bortfall och behandlas i avsnitt 4.4. Variation förekommer även i mer komplexa, mångordiga uttryck, till exempel det demonstrativa pronomenet *hante* 'han [den] där' (liljendal_om01_sp), där *t* används i stället för *d* i den senare delen av pronomenet.

När det gäller skillnader mellan generationerna förekommer *h* i stället för *d* oftast i åldersgrupp 2, där draget används 273 gånger. I åldersgrupp 1 förekommer det 74 gånger, medan åldersgrupp 3 endast uppvisar 25 belägg. Sett enbart till det totala antalet belägg framstår således åldersgrupp 2 som den grupp där draget är vanligast. En jämförelse av medelvärdet per informant visar dock en annan bild. Relativt till antalet informanter uppvisar åldersgrupp 1 den högsta frekvensen, med 24,7 belägg per informant, följt av åldersgrupp 2

med 14,4 belägg per talare. Åldersgrupp 3 uppvisar däremot en betydligt lägre frekvens, med 1,1 belägg per person. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet framgår i tabellen nedan.

Tabell 7. Konsonanten *h* i stället för *d*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	74	273	25
i genomsnitt	24,7	14,4	1,1

Fastän skillnaderna mellan generationerna framträder då medelvärdet av dialektdrag per informant räknas ut, måste resultaten också tolkas försiktigt eftersom antalet informanter påverkar resultatens tillförlitlighet. Det är möjligt att jämföra åldersgrupperna 2 och 3 direkt utan att medelvärdet beräknas, eftersom båda grupperna omfattar ungefär 20 informanter. Skillnaden i tillförlitlighet är stor jämfört med åldersgrupp 1, som endast omfattar tre personer. Resultaten visar ändå att bruket av konsonanten *h* i stället för det standardspråkliga *d*-ljudet minskar i de yngre generationerna.

Geografiskt sett förekommer draget mest i Lapträsk, 115 gånger, följt av Pernå med 109 belägg och Borgå landskommun med 72 belägg. Därefter följer Borgå med 25 belägg, Liljendal med 21, Sibbo med 13 och Mörskom med 12, medan Pyttis uppvisar 13 belägg och Lovisa endast två. Dialektdraget förekommer inte i Strömfors, vilket kan förklaras av att materialet därifrån endast omfattar en informant som dessutom är en yngre person. När antalet informanter beaktas är frekvensen för dialektdraget högst i Pernå, där det uppgår till 54,5 belägg per talare. Detta resultat bör dock tolkas med viss försiktighet, eftersom det baserar sig på endast två informanter, som båda tillhör åldersgrupp 2. Därefter följer Lapträsk med 28,8 belägg per informant och Mörskom med 12 belägg. I övriga kommuner är antalet fall per person under tio.

Ett annat centralt dialektdrag i materialet är användningen av *t* i stället för *d*, vilket förekommer sammanlagt 280 gånger. Även detta drag uppträder främst i oböjliga småord, till exempel i former som *tu* 'du', *ten* 'den', *te* 'de' och *tär* 'där'. I vissa fall använder dialekttalare draget två eller flera gånger i samma ord, såsom i *tåmtä:r* 'de där' (perna_om01_sp). I sådana fall har endast ett belägg per ord analyserats om den initiala konsonanten har varit samma, jfr *tåmtä:r* 'de där' och *hante* 'han [den] där' (liljendal_om01_sp). I det förstnämnda exemplet förekommer den initiala *t*-ljudet två gånger,

medan i det andra fallet används två olika dialektdrag som hänförs till samma kategori men som olika drag.

Skillnaderna mellan generationerna tyder på att vanan att använda konsonanten *t* i stället för *d* är starkast förankrad i den äldsta generationen och saknas hos de yngsta talarna på samma sätt som med det initiala *h*-ljudet. Draget förekommer oftast i åldersgrupp 2, där det används 163 gånger, följt av åldersgrupp 1 med 123 belägg, medan det i åldersgrupp 3 förekommer endast en gång. Relativt till antalet informanter uppvisar dock åldersgrupp 1 den högsta frekvensen med 41 belägg per informant, följt av åldersgrupp 2 med 8,6 drag per talare, medan åldersgrupp 3 uppvisar en mycket låg frekvens per person. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan.

Tabell 8. Konsonanten *t* i stället för *d*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	123	163	1
i genomsnitt	41	8,6	0,0

Geografiskt sett förekommer draget mest i Pernå, där det används 125 gånger, följt av Lappträsk med 58 belägg och Pyttis med 45 belägg. Därefter följer Liljendal med nio belägg, medan Borgå uppvisar fyra belägg och Sibbo endast ett. Dialektdraget förekommer inte i Lovisa, Mörskom eller Strömfors. Ivars (2015: 326) skriver att konsonanten *t* används i Strömfors och ger exempel på företeelsen i kommunen i frasen *ti: e krakar å ti: e kvistar* 'dit är krakar och dit är kvistar'. När antalet informanter beaktas är frekvensen för dialektdraget högst i Pernå, där den uppgår till 62,5 belägg per talare. Därefter följer Pyttis med 22,5 belägg per informant och Lappträsk med 14,5 belägg. I övriga kommuner är antalet dialektdrag per person under fem eller färre.

4.2 Synkope

Synkope förekommer i materialet sammanlagt 273 gånger, och alla vanliga typer av synkope finns representerade. Den speciella synkopen efter *b*, *m* och *p* används inte alls i inspelningarna. Endast ett belägg återfinns i *SweDia 2000*-materialet, medan resten förekommer i *Talko*. Synkopen används både i singularis och pluralis, men är betydligt ovanligare i pluralis. Vid analysen har särskild försiktighet iakttagits för att undvika att neutrer eller uttalslättnader felaktigt klassificeras som synkope, och sökningarna har därför

avgränsats med hjälp av taggen *common (uter)* som visar både de maskulina och femina formerna. För att avgöra genus har *SAOB* (2026) använts, och nyare ord utan etablerade historiska former har uteslutits ur analysen. Ord som kan vara både maskulina och feminina har tolkats som maskulina. I fall där flera ljud har fallit bort, såsom i *kamratren* 'kamraterna' (borgaLK_ym07_sp) och *lågarden* 'lagården' (stromfors_om03_sp), har formerna tolkats som uttalslättnader.

Synkope efter *t* är den vanligaste typen och förekommer 87 gånger, till exempel i *kvartrn* 'kvartern' (perna_ow01_sp). Fördelningen mellan generationerna visar att synkope efter *t* förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 46 belägg, följt av åldersgrupp 1 med 29 belägg och åldersgrupp 3 med 12 belägg. Relativt till antalet informanter är draget ändå tydligast hos åldersgrupp 1, där det uppvisar 9,7 belägg per person, medan åldersgrupp 2 uppvisar 2,4 och åldersgrupp 3 endast 0,5 belägg per person. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan. Resultaten tyder på att draget är mycket starkare hos de äldre talarna än hos de yngre informanterna.

Tabell 9. Synkope efter *t*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	29	46	12
i genomsnitt	9,7	2,4	0,5

Geografiskt sett förekommer synkope efter *t* oftast i Borgå landskommun med 21 belägg, följt av Sibbo med 16 belägg, Pyttis med 15 belägg, Pernå med tio belägg, Lapträsk och Liljendal med sju belägg vardera, Borgå med sex belägg, Lovisa med fyra belägg och Mörskom med ett belägg. I Strömfors förekommer inga belägg. När antalet informanter beaktas är frekvensen för dialektdraget högst i Pyttis, där den uppgår till 7,5 belägg per talare. Därefter följer Pernå med fem belägg per informant. I övriga kommuner är antalet dialektdrag per person ännu lägre.

Synkope efter *r* förekommer 67 gånger i materialet, vanligtvis i *såmmarn* eller *såmarn* 'sommaren'. Dialektdraget förekommer oftast i åldersgrupp 3 med 34 belägg och i åldersgrupp 2 med 32 belägg, medan det nästan saknas i åldersgrupp 1, där endast ett belägg förekommer. Per informant framträder draget tydligast i åldersgrupp 2, där det används något oftare än i åldersgrupp 3. Denna skillnad mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan. Synkope efter *r* förekommer oftast i Sibbo med 20 belägg och i Lovisa med

19 belägg men är mindre vanligt i övriga kommuner. När hänsyn tas till antalet informanter framträder samma mönster. Draget är således tydligast representerat i Sibbo med 3,3 belägg per person och i Lovisa med 2,7 belägg per informant, medan det är sällsyntare i övriga kommuner.

Tabell 10. Synkope efter *r*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	1	32	34
i genomsnitt	0,3	1,7	1,5

Synkope efter *d* förekommer 58 gånger, till exempel i *gå:rdn* 'gården' (borga_om01_sp). Jämfört med synkope efter *t* är detta drag dessutom jämnare fördelat mellan de två äldre grupperna. Det används oftast i åldersgrupp 2 med 40 belägg, följt av åldersgrupp 3 med 11 belägg och åldersgrupp 1 med sju belägg. Relativt till antalet informanter är draget dock något vanligare hos åldersgrupp 1 med 2,3 belägg per person än hos åldersgrupp 2, medan det är klart mer ovanligt hos åldersgrupp 3. Denna skillnad mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan.

Tabell 11. Synkope efter *d*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	7	40	11
i genomsnitt	2,3	2,1	0,5

När det gäller kommunerna förekommer synkope oftast i Borgå landskommun och Sibbo med 14 belägg vardera, följt av Borgå och Liljendal med åtta belägg, medan det är mer ovanligt i de övriga kommunerna och saknas helt i Lovisa och Strömfors. Synkope efter *d* är tydligast i Pernå med tre belägg per person, följt av Liljendal med 2,7 belägg och Sibbo med 2,3 belägg per informant. I övrigt är draget relativt jämnt representerat i flera kommuner men mindre vanligt i till exempel Borgå.

Synkope efter *l* förekommer 36 gånger i materialet, till exempel i *kvelln* 'kvällen' (lapptrask_ym02_sp). Företeelsen används oftast i åldersgrupp 2 med 22 belägg, följt av åldersgrupp 3 med 12 belägg och åldersgrupp 1 med två belägg. När hänsyn tas till antalet informanter framträder samma mönster. Draget är således tydligast i åldersgrupp 2, medan det förekommer något mindre i de två andra grupperna. Detta visar att draget inte är lika starkt

förankrat i den äldsta generationen som synkope efter *t*. Geografiskt sett förekommer synkope oftast i Lovisa med tio belägg, följt av flera kommuner där draget uppträder i liknande omfattning. Företeelsen påträffas inte i Borgå. När hänsyn tas till antalet informanter är draget tydligast i Pyttis med 2,5 belägg per person och mer ovanligt i övriga kommuner.

Synkope efter *s* förekommer 22 gånger, till exempel i *poli:sn* 'polisen' (sibbo_yw02_sp). Fördelningen mellan generationerna visar att synkopen förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 12 belägg och i åldersgrupp 3 med nio belägg, medan det endast förekommer en gång i åldersgrupp 1. Per informant framträder samma tendens, vilket tyder på att draget är svagt etablerat och ovanligt. Geografiskt sett förekommer synkope efter *s* oftast i Lappträsk med sex belägg, följt av Pernå och Sibbo med fyra belägg vardera, men det saknas helt i Mörskom och Pyttis. När antalet informanter beaktas per belägg är dialektdraget tydligast i Pernå med två belägg per person och i Lappträsk med 1,5 belägg, men det är mycket ovanligare på andra ställen.

Synkope efter *n* är sällsynt och förekommer endast tre gånger i materialet, alltid i ordet *munn* 'munnen' (perna_ow01_sp). Synkope används i åldersgrupp 2 och 3 men saknas helt i åldersgrupp 1. Detta tyder på att företeelsen är marginell och inte etablerad i någon generation. Dialektdraget används två gånger i Liljendal och en gång i Pernå.

4.3 Primära diftonger

De primära diftongerna *ei*, *öu* och *öy* förekommer i *Talko*-materialet sammanlagt 208 gånger, medan inga belägg kan identifieras i *SweDia 2000*. Diftongen *ei* förekommer 198 gånger, vilket gör den klart den mest dominerande diftongen. Draget används i flera ordklasser, både i småord, till exempel i artikeln *ein* 'en', och i innehållsord såsom substantivet *sto:rleitjin* 'storleken' (lapptrask_ow01_pn) och verbet *meina* 'menade' (pyttis_om01_pn). Diftongen förekommer även i egennamn av främmande ursprung. Ett exempel är uttalet *vreijsvi:k* för efternamnet Vreeswijk (borgaLK_ym07_sp), där diftongen används i stället för det långa *e*-ljudet. Detta tyder på att diftongen inte enbart är knuten till det gamla inhemska ordförrådet utan utvidgats också till nyare och mindre etablerade ord.

Fördelningen mellan generationerna tyder på att diftongen är starkt förankrad hos de äldsta talarna men endast används i viss utsträckning också i andra generationer. Den förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 106 belägg, följt av åldersgrupp 1 med 76 belägg och åldersgrupp 3 med 40 belägg. När hänsyn tas till antalet informanter är dialektdraget dock tydligast i

åldersgrupp 1, där det uppvisar 25,3 belägg per person, medan åldersgrupp 2 uppvisar 5,4 och åldersgrupp 3 knappt 1,7 belägg per person. Denna skillnad mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan.

Tabell 12. Den primära diftongen *ei*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	76	106	40
i genomsnitt	25,3	5,4	1,7

Diftongen *ei* är geografiskt spridd men särskilt stark i vissa områden. Den förekommer oftast i Pernå med 48 belägg, följt av Lappträsk med 43 belägg, Borgå landskommun med 33 belägg och Liljendal med 31 belägg. Därefter följer Mörskom och Sibbo med 11 belägg vardera, Pyttis med nio belägg samt Borgå och Lovisa med sex belägg vardera. I Strömfors saknas belägg helt. Relativt till antalet informanter framträder Pernå som det område där diftongen används mest konsekvent, med 24 belägg per talare. Därefter följer Mörskom med 11 belägg per talare, Lappträsk och Liljendal med ungefär tio belägg per talare, medan användningen är mer begränsad i övriga kommuner.

Diftongen *öu* förekommer endast nio gånger i materialet och är därför betydligt ovanligare än *ei*. Den uppträder i flera ordklasser, till exempel i substantivet *röunar* 'rönnar' (liljendal_om01_sp), verben *smöug* 'smög' och *röuk* 'rök' (perna_om01_sp) samt adjektivet *höug* 'hög' (borgaLK_om01_pn). Diftongen förekommer även i egennamnet *snöudärn* 'Snödören' (borgaLK_om01_pn), vilket kan tolkas som ett etablerat lokalt uttal. I formen *föuse* 'fähuset' (sibbo_om01_sp) uppträder diftongen tillsammans med andra förändringar, men inkluderas ändå i materialet. Däremot har interjektionen *öu*: 'öh' (perna_ow01_sp) uteslutits, eftersom den är snarare ett tecken på tveksamhet än ett systematiskt dialektdrag.

Analysen av skillnaderna mellan generationerna tyder på att diftongen är på väg att bli ovanlig och helt och hållet försvinna hos den yngre generationen. Den förekommer oftast i åldersgrupp 2 med sex belägg, följt av åldersgrupp 1 med två belägg och åldersgrupp 3 med ett belägg. Relativt till antalet informanter framträder åldersgrupp 1 som den grupp där draget är mest etablerat, med 0,7 belägg per person, jämfört med 0,3 i åldersgrupp 2 och en mycket låg nivå i åldersgrupp 3. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan.

Tabell 13. Den primära diftongen *öu*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	2	6	1
i genomsnitt	0,7	0,3	0,0

Å andra sidan visar analysen av skillnaderna mellan kommunerna att diftongen *öu* oftast förekommer i Pernå med fyra belägg och i Borgå landskommun med tre belägg men endast en gång i Liljendal och Sibbo. I övriga kommuner saknas den. Harling-Kranck (1998: 149) uppger att draget också förekommer i Borgå, i ordet *höug* 'hög'. När man beaktar belägg per talare är användningen tydligast i Pernå med två belägg per informant, medan den i övriga kommuner är sporadisk och endast uppträder enstaka gånger. Sammantaget framstår diftongen *öu* som ett marginellt drag med begränsad geografisk spridning.

Diftongen *öy* förekommer endast en gång i hela materialet, i substantivet *steinkålsröytjin* 'stenkolsröken' (pyttis_om01_pn). Formen är dock särskilt fascinerande eftersom den kombinerar flera dialektdrag, bland annat den primära diftongen *ei* och norrländsk förmjukning i det andra *k*-ljudet. Att diftongen uppträder i stället för *öu*, som förekommer i till exempel *röuk* 'rök' (perna_om01_sp), väcker frågan om variationen är individuell, geografisk eller generationell. Materialet är dock för begränsat för att dra en slutsats av användningen av detta enstaka dialektdrag. Draget förekommer endast hos en informant i åldersgrupp 1 från Pyttis, där det motsvarar 0,5 belägg per talare. Sammantaget rör det sig om ett enstaka och isolerat exempel snarare än ett etablerat dialektdrag.

4.4 Initialt *h*-bortfall och *-tillägg*

Initialt *h*-bortfall och *h*-tillägg förekommer 98 gånger. Resultaten bör dock tolkas som riktgivande, eftersom de baserar sig på sökningar av enskilda ord snarare än en systematisk genomgång av alla möjliga kontexter. Materialet för *h*-tillägg har samlats in med hjälp av sökordet *eller*, medan bortfallet har undersökts genom former av *hade* samt ord som börjar på *han-*. Dessa val motiveras av Ivars (2015: 326), som skriver att fenomenet särskilt är vanligt i småord.

Tillägg av initialt *h* förekommer 69 gånger i materialet och är därmed klart vanligare än bortfall. Tillägget uppvisar också större variation än bortfallet. I ordet *eller* förekommer en rad olika former, såsom *hellär* (borga_om02_sp), *hellä* (borga_om01_sp), *helä*

(borga_ow02_sp), *heldär* (lovisa_ow03_sp), *helär* (lovisa_ym06_sp) och förlängda former som *hellä:* och *helä:* (morskom_ym01_sp). Detta visar att *h*-tillägg både fonetiskt och morfologiskt variera.

Fördelningen mellan generationerna visar att tillägget har sin starkaste ställning i den mellersta generationen snarare än hos de äldsta talarna. Det förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 42 belägg, följt av åldersgrupp 3 med 23 belägg, medan åldersgrupp 1 endast uppvisar fyra belägg. När man beaktar antalet talare i varje åldersgrupp är draget tydligast i grupp 2 med 2,2 belägg per person, medan åldersgrupp 1 uppvisar 1,3 och grupp 3 ett belägg per person.

Det initiala *h*-tillägget har en ojämn geografisk fördelning med tydliga lokala tyngdpunkter. Draget förekommer oftast i Borgå och Mörskom med 18 belägg vardera, följt av Lovisa med 11 belägg, Pyttis med åtta belägg, Strömfors med fem belägg, Lappträsk med fyra belägg och Pernå med tre belägg, medan Borgå landskommun och Sibbo endast uppvisar ett belägg vardera. I Liljendal saknas belägg helt. När hänsyn tas till antalet dialektdrag per informant framträder Mörskom tydligt som det område där draget är mest utbrett, med 18 belägg per talare, men det är också relativt vanligt i Strömfors och Pyttis. I Borgå och Lovisa förekommer draget regelbundet men i mer begränsad omfattning. I de övriga kommunerna är det mycket ovanligt.

Bortfall av initialt *h* förekommer 29 gånger i materialet och är därmed betydligt mindre vanligt än tillägg. Dialektdraget uppvisar också mindre variation än tillägget. Resultaten visar att bortfallet nästan uteslutande förekommer i pronomenet *an* 'han' (borga_om01_sp) samt i några få former av 'hade', såsom *a* (liljendal_yw02_sp) och *ad* (sibbo_om01_sp).

Fördelningen mellan generationerna tyder på att bortfallet i praktiken saknas hos de äldsta talarna och främst används i de två yngre generationerna. Draget förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 17 belägg, följt av grupp 3 med 11 belägg, medan det endast förekommer en gång i åldersgrupp 1. Dialektdraget är tydligast i åldersgrupp 2 med 0,9 belägg per person, följt av grupp 3 med knappt 0,7, medan det i åldersgrupp 1 är mycket ovanligt.

Det initiala *h*-bortfallet framstår som ett relativt begränsat och mindre stabilt drag jämfört med *h*-tillägg. Bortfallet förekommer oftast i Lovisa med sju belägg, följt av Borgå och Sibbo med fem belägg vardera, Liljendal med fyra belägg, Pernå med tre belägg, Borgå landskommun och Pyttis med två belägg vardera samt Mörskom med ett belägg. I Lappträsk och Strömfors

saknas draget helt. Pernå framträder som området där bortfallet är tydligast när beaktas antalet personer i varje kommun, med omkring 1,5 belägg per talare, följt av Liljendal med 1,3 belägg och flera kommuner där draget förekommer i måttlig omfattning. I Borgå landskommun och Borgå är bortfallet däremot klart sällsyntare. Detta påverkas möjligtvis av att det finns ett stort antal yngre informanter i vissa kommuner. Exempelvis består Borgå landskommun av två informanter som tillhör åldersgrupperna 1 och 2 samt sju informanter som tillhör gruppen 3.

4.5 Konsonantförbindelser

Konsonantförbindelserna utgör den största kategorin i materialet sett till antalet olika dialektdrag. Mätt i antal belägg placerar sig kategorin däremot i ett mellanskikt, med sammanlagt 88 belägg. Alla belägg återfinns i *Talko*-materialet. De drag som ingår i konsonantförbindelserna är övergången av *ll* till *ld*, det äldre *hv*-ljudet som realiserar som *kv*, övergången av *g* till *dj* i uddljud, övergången av *mn* till *mm*, övergången av *mm* till *mb*, övergången av *p* till *f* framför *t*, övergången av *tv* till *kv* samt uttalet av *dj* med hörbart *d*.

Det vanligaste draget i kategorin är övergången från *ll* till *ld*, som förekommer 35 gånger. Exempel på företeelsen är *ha:ld* 'hålla' (pyttis_om01_pn), *heldre* 'hellre' (lappträsk_ym01_sp) och *heldär* 'eller' (lappträsk_ow01_pn), där det sistnämnda exemplet också uppvisar initialt *h*-tillägg. Draget förekommer även i former som *hålld* 'höll' (borgaLK_ym06_sp) och *villd* 'ville' (lovisa_ow04_sp). I vissa fall kan formerna ha en morfologisk bakgrund, till exempel generalisering av preteritumböjningen. Dessutom varierar uttalet, såsom *hulld*, *hold* och *holld* för 'höll' (lappträsk_ow01_pn, pyttis_om01_pn) samt *vild* för 'ville' (lovisa_yw06_sp), vilket visar att variationen inte enbart gäller konsonantförbindelsen utan även vokaler.

Dialektdraget har sin starkaste förankring hos de äldsta talarna. Skillnaderna mellan generationerna är relativt jämna med 13 belägg i åldersgrupp 3, 12 i åldersgrupp 1 och tio i åldersgrupp 2. Om antalet informanter beaktas i varje grupp framträder dock åldersgrupp 1 tydligt, med fyra belägg per person, medan de två grupperna med yngre informanter uppvisar klart lägre nivåer. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan.

Tabell 14. Övergången av // till *ld*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	12	10	13
i genomsnitt	4	0,5	0,6

Mellan kommunerna förekommer övergången till *ld* oftast i Lappträsk med tio belägg, följt av Pyttis med sju belägg och Borgå landskommun med sex belägg. Därefter följer Lovisa med fem belägg, Mörskom och Sibbo med två belägg vardera samt Borgå, Liljendal och Pernå med ett belägg var. I Strömfors saknas företeelsen. När hänsyn tas till antalet informanter framträder Pyttis och Lappträsk som områden där draget används mest konsekvent med 3,5 belägg respektive 2,5 belägg, medan draget i övriga kommuner är betydligt mer sporadiskt.

Det näst vanligaste draget är övergången från det äldre *hv*-ljudet till *kv*, som förekommer 31 gånger. Exempel på företeelsen är *kveiti* 'vete' (liljendal_om01_sp), *kvarrtifrån:n* 'varifrån' (perna_ow01_sp) och *kvarför* 'varför' (liljendal_om01_sp). Den vanligaste formen är dock *kvar* 'var', som förekommer i flera funktioner och hos flera informanter. Beläggen är i stor utsträckning knutna till småord och äldre, etablerade ord, medan nyare lånord huvudsakligen saknar draget. En stor del av förekomsterna är dessutom koncentrerade till ett fåtal talare, vilket tyder på individuell variation.

Övergången från *hv* till *kv* håller också på att försvinna i språkbruket hos de yngre informanterna. Fördelningen mellan generationerna visar att draget förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 22 belägg, följt av åldersgrupp 1 med åtta belägg, medan det nästan saknas i åldersgrupp 3. Per informant framträder dock både åldersgrupp 1 och 2 som relativt starka, medan draget i praktiken är frånvarande hos de yngsta talarna. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet framgår i tabellen nedan.

Tabell 15. Övergången av *hv* till *kv*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	8	22	1
i genomsnitt	2,7	1,2	0,0

Geografiskt sett övergår *hv* till *kv* oftast i Pernå med 12 belägg, följt av Lappträsk och Liljendal med sju belägg vardera samt Pyttis med tre belägg. I Borgå landskommun och Lovisa förekommer draget endast en gång och det saknas i övriga kommuner. Ivars (2015:

327) skriver att övergången förekommer också i Strömfors och ger ett exempel på förekomsten i frasen *kvarinda mosa visst dåm kvarinda veg kvarinda sti:g* 'varenda mosse visste de, varenda väg, varenda stig'. När antalet informanter beaktas framträder Pernå som det starkaste området för konsonantförbindelsen *kv* med 0,5 belägg per person. Draget är mer begränsat i övriga kommuner.

Uttalet av *dj* med hörbart *d* (Ivars 2015: 327) förekommer tio gånger i materialet. Det uppträder i ord som *djupt* (borgaLK_om01_pn), *djupare* (borgaLK_yw_sp) och *djur* (sibbo_ym06_sp), och förekommer konsekvent i uddljud, även i sammansättningar, såsom *djurparken* (borga_yw04_sp). Skillnaderna mellan generationerna tyder på att även om draget är relativt ovanligt, är det också stabilt över generationerna. Det förekommer oftast i åldersgrupp 3 med sex belägg, följt av åldersgrupp 2 med tre belägg och åldersgrupp 1 med ett belägg. Relativt till antalet informanter är skillnaderna dock små, även om åldersgrupperna 1 och 3 uppvisar något högre värden än den mellersta åldersgruppen. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet framgår i tabellen nedan.

Tabell 16. Uttalet av *dj* med hörbart *d*

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	1	3	6
i genomsnitt	0,3	0,2	0,3

I de östnyländska kommunerna förekommer det dialektala uttalet oftast i Sibbo med fyra belägg, följt av Borgå landskommun med tre belägg, Borgå med två belägg och Lovisa med ett belägg. I övriga kommuner saknas det helt och hållet. När beaktas antalet dialektdrag per informant i kommunerna framträder Sibbo som det område där dialektdraget är tydligast representerat, medan det är mer sporadiskt i övriga kommuner. Antalet belägg per person är dock inte hög ens i Sibbo, utan endast 0,7.

Övergången från *mn* till *mm* förekommer sex gånger i materialet. Fyra av beläggen gäller verbet *lämna* i olika former, såsom *lemma* och *lemmar*, vilket tyder på att draget är starkt knutet till enskilda lexem. Ett undantag är substantivet *stemming* 'stämning' (sibbo_om01_sp). Dialektdraget förekommer oftast i åldersgrupp 2, medan det endast uppträder enstaka gånger i de övriga grupperna. Jämfört med antalet talare framträder dock åldersgrupp 1 något tydligare än de andra, vilket tyder på att draget är svagt men ändå har en viss förankring i språkbruket hos den äldre generationen. Å andra sidan förekommer draget

främst i Sibbo med fyra belägg samt i Borgå och Borgå landskommun med ett belägg vardera. Ivars (2015: 328) uppger att övergången förekommer också i Pernå i exempelfrasen *laga lāmmana jemma* 'lagade lommarna jämna'. När hänsyn tas till antalet informanter i kommunerna framträder samma mönster som de absoluta talen. Det tyder på att den ovanliga förbindelsen är tydligast i Sibbo och sällsyntare på andra ställen.

Övergången från *g* till *dj* i uddljud samt övergången från *p* till *f* framför *t* förekommer vardera två gånger. I det första fallet gäller båda beläggen formen *djār* 'gör' (lappträsk_ow01_pn) hos en talare från Lappträsk, vilket visar att draget är bundet till en enskild talare och ett enskilt ord. Övergången från *p* till *f* framför *t* förekommer i *slefft* 'släppte' (pyttis_om01_pn) och *sveifitst* 'sveptes' (lappträsk_ow01_pn), där det senare också uppvisar diftongering.

Övergången från *mm* till *mb* och från *tv* till *kv* förekommer en gång i *gambel* 'gammal' (pyttis_om01_pn) och en gång i *kvaga* 'tvaga' (borgaLK_om01_pn). Samtliga dessa drag förekommer endast hos de äldsta informanterna och i enstaka kommuner.

4.6 Sekundära diftonger

De sekundära diftongerna *ie*, *oå* och *yö* förekommer i materialet sammanlagt 60 gånger. Alla belägg återfinns i *Talko*. Diftongen *ie* är den klart vanligaste av de sekundära diftongerna och förekommer 35 gånger. Den uppträder i flera ordklasser, till exempel i adjektivet *glies* 'gles' (liljendal_om01_sp), substantivet *smie:n* 'smeden', verbet *slie:ta* 'slätade', partikeln *nie:r* 'ner' och subjunktionen *sie:n* 'sedan' (pyttis_om01_pn). 34 av 35 belägg förekommer hos en och samma informant från Pyttis, medan endast ett enstaka belägg återfinns i Liljendal. Detta motsvarar 17 belägg per talare i Pyttis, medan användningen i Liljendal är mycket begränsad. På liknande sätt visar fördelningen mellan generationerna att diftongen till största delen är begränsad till åldersgrupp 1 (informanten från Pyttis) och används endast en gång i grupp 2 (informanten från Liljendal). Sammantaget framstår *ie* som ett starkt lokalt och individuellt präglad drag.

Diftongen *oå* förekommer 15 gånger i materialet och är därmed betydligt mindre vanlig än *ie*. Liksom i fallet med *ie* är användningen starkt koncentrerad till en enskild talare: 13 av beläggen förekommer hos samma informant från Pyttis. Trots det begränsade materialet uppvisar diftongen en viss spridning över olika ordklasser, till exempel i substantivet *tvoå:ln* 'tvålen', verbet *soå:* 'såg' och adverbet *oå:tär* 'åter' (pyttis_om01_pn). Den förekommer också i prepositionen *oå* 'av' (pyttis_ow01_sp), som används av två informanter från Pyttis,

samt i egennamnet *oåland* 'Åland' (liljendal_ow01_sp). Detta visar att diftongen *oå*, liksom de primära diftongerna, kan förekomma även i namn.

I huvudsak förekommer dialektdraget i åldersgrupp 1 med 13 belägg. Det uppträder endast två gånger i åldersgrupp 2 och saknas i åldersgrupp 3. Relativt till antalet informanter är mönstret samma, det vill säga draget är tydligast hos de äldsta talarna, med 4,3 belägg per person. Detta tyder på att även denna diftong har försvunnit hos den yngre generationen. Geografiskt sett är diftongen *oå* nästan helt begränsad till Pyttis med 14 belägg, och draget förekommer endast en gång i Liljendal. Detta motsvarar sju belägg per talare i Pyttis.

Diftongen *yö* förekommer tio gånger i materialet. Sju av beläggen förekommer igen hos samma informant från Pyttis, vilket även här är ett tecken på en stark individuell koncentration. Användningen är mindre varierad mellan olika ordklasser än för de övriga diftongerna och är främst knuten till substantiv och verb, till exempel *ba:kfyö:tren* 'bakfötterna' och *hyö:rd* 'hört' (pyttis_om01_sp). Ett intressant fall är prepositionen *fyö:r* 'för', där den nyssnämnda informanten använder diftongen, medan en annan talare använder standardspråkig form i en nästan motsvarande kontext, det vill säga i partikeldelen av partikel verbet *hörhyörd* 'förhörde' (sibbo_ow03_sp).

Fördelningen mellan generationerna visar att diftongen förekommer oftast i åldersgrupp 1 med sju belägg och i mindre utsträckning i grupp 2 med tre belägg, medan den saknas i åldersgrupp 3. Detta visar en klar tendens för *yö* att bli ovanligare när de analyserade informanterna är yngre. Å andra sidan förekommer dialektdraget oftast i Pyttis med sju belägg, medan den endast uppträder en gång i Liljendal, Pernå och Sibbo. Relativt till antalet informanter motsvarar detta omkring 3,5 belägg per talare i Pyttis, medan användningen i de andra kommunerna är även mer begränsad.

4.7 Avvikande böjningsändelser

De avvikande böjningsändelserna omfattar två typer av dialektdrag, maskulina adjektiv med ändelsen *-er* och neutrums substantiv i bestämd singularis med ändelsen *-i*. Tillsammans förekommer dessa 39 gånger i materialet med samtliga belägg i *Talko*. Maskulina adjektiv med ändelsen *-er*, som i *Talko* transkriberats som *-är*, förekommer i 21 fall. De används främst i till exempel *breidär* 'bred' (liljendal_om01_sp), *ungär* 'ung' och *argär* 'arg' (perna_ow01_sp). Ibland framkallar den dialektala ändelsen förändringar mellan stammen

och ändelsen, såsom tilläggs ljud som hjälper med uttalet, jfr *einsammär* 'ensam' (perna_ow01_sp) och *ta:mär* 'tam' (pyttis_om01_pn).

Dialektdraget förekommer oftast i åldersgrupp 2 med 11 belägg, tätt följt av grupp 1 med nio belägg, medan det endast förekommer en gång i grupp 3. När man relaterar beläggen till antalet informanter framträder dock ett annat mönster. De äldsta talarna dominerar med tre belägg per person, medan den mellersta gruppen använder formen betydligt mer sparsamt och de yngsta nästan inte alls. Denna skillnad mellan de absoluta talen och medelvärdet framgår i tabellen nedan. Resultaten tyder på att ändelsen är på väg att falla ur bruk hos den yngre generationen. Geografiskt är användningen tydligast i Pernå med åtta belägg och i Pyttis med sju, medan Borgå landskommun har två belägg och Borgå, Lappträsk, Liljendal och Sibbo endast ett var. Relativt till antalet informanter framstår Pernå som det starkaste området med fyra belägg per talare, följt av Pyttis med 3,5.

Tabell 17. Ändelsen *-er* i maskulina adjektiv

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	9	11	1
i genomsnitt	3	0,6	0,0

Bestämda former av neutrums substantiv med ändelsen *-i* förekommer 18 gånger. Draget är särskilt frekvent i ordet *kri:gi* 'kriget' (sibbo_om01_sp), men förekommer också i *varandi* 'varandet' (borgaLK_om02_sp), *taki* 'taket' (borga_ym02_sp) och i lånordet *sjakki* 'schacket' (sibbo_ow02_sp). Ändelsen är vanligast i åldersgrupp 2 med 11 belägg, följt av grupp 1 med fem och grupp 3 med två belägg. Relativt till antalet informanter är det dock de äldsta talarna som använder formen mest konsekvent, med 1,7 belägg per person. Skillnaden mellan de absoluta talen och medelvärdet illustreras i tabellen nedan. Resultaten tyder på att mönstret är på väg att försvinna hos den yngre generationen. Borgå och Borgå landskommun uppvisar vardera fem belägg, Pyttis fyra och Sibbo tre, medan Liljendal endast har ett belägg. När man beaktar antalet informanter framträder Pyttis som det område där draget är mest frekvent, med två belägg per talare. I de övriga kommunerna är användningen mer begränsad men relativt jämnt fördelad.

Tabell 18. Ändelsen *-i* i neutrums substantiv i bestämd singularis

	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
totalt	5	11	2
i genomsnitt	1,7	0,6	0,0

4.8 Norrländsk förmjukning

Norrländsk förmjukning är det minst förekommande dialektdraget i materialet. Sammanlagt uppträder det 15 gånger, alltid i materialet från *Talko*. Den vanligaste typen av norrländsk förmjukning är övergången av *g* till *dj*, som förekommer åtta gånger. Exempel på företeelsen är substantivet *väddjin* 'väggen' (pyttis_om01_pn) och adverbet *undjifä:rligen* 'ungefärligen' (lappträsk_ow01_pn). Draget förekommer också i verb i uddljud, men dessa fall har behandlats i samband med konsonantförbindelser och inkluderas därför inte i detta avsnitt.

Ur ett generationsperspektiv är draget helt koncentrerat till de äldsta talarna i åldersgrupp 1, hos vilka samtliga åtta belägg återfinns. Detta motsvarar i genomsnitt knappt 2,7 belägg per person samtidigt som dialektdraget inte alls förekommer i språkbruket hos de två yngre generationerna. Geografiskt sett dominerar Lappträsk med sex belägg, medan Pyttis uppvisar två belägg. Relativt till antalet informanter innebär detta att användningen är något starkare i Lappträsk, med 1,5 belägg per talare, jämfört med ett belägg per talare i Pyttis.

Den näst vanligaste typen är förmjukning av *k* till *tj*, som förekommer sex gånger. Exempel på företeelsen är *bjärtjin* 'björken' (liljendal_om01_sp) och *mytji* 'mycket' (pyttis_om01_pn).

Till skillnad från *g*-förmjukningen förekommer detta drag inte i verb i materialet, utan används i andra ordklasser. Draget förekommer också främst i åldersgrupp 1 med fem belägg och endast ett i åldersgrupp 2. Geografiskt är förmjukningen tydligast i Pyttis med fyra belägg, medan Lappträsk och Liljendal uppvisar ett belägg vardera. Ivars (2015: 328) uppger att *tj* förekommer också i Strömfors och ger ett exempel på företeelsen i frasen *int hadd tåm alls te sö:t smatjin sån dån ti: hadd* 'inte hade de alls den söta smaken som de dit hade'. I förhållande till antalet informanter framträder Pyttis som det område där draget används mest konsekvent, med omkring två belägg per talare.

Den minst förekommande typen är förmjukning av *sk* till *stj*, som endast förekommer en gång i hela materialet, i ordet *ho:vstjeddji* 'hovskägget' (pyttis_om01_pn). Det enda belägget återfinns hos en informant i åldersgrupp 1. Detta antyder att draget inte varit särskilt vanligt

ens tidigare men har försvunnit ur språkbruket senast under de senaste två generationerna. Geografiskt sett förekommer draget enbart i Pyttis. Enligt Ivars (2015: 327) används det ändå också i Lappträsk, till exempel i frasen *kvä:rnen lagast i stjikk* 'kvarnen lagades i skick'.

5 Sammanfattning och diskussion

Syftet med undersökningen har varit att studera variationen och förändringarna i svenskan som talas i Östra Nyland. Målet har varit att besvara fyra forskningsfrågor som kartlägger hur dialekterna skiljer sig åt och har förändrats i området. För det första har syftet varit att utreda vilka dialektdrag som förekommer i området. För det andra har målet varit att undersöka vilka skillnader i dialektdrag som finns mellan de tre undersökta generationerna. För det tredje har avsikten varit att utreda vilka skillnader i dialektdrag som finns mellan de östnyländska kommunerna. De kommuner som har ingått i avhandlingen har varit Borgå, Borgå landskommun, Lapträsk, Liljendal, Lovisa, Mörskom, Pernå, Pyttis, Sibbo och Strömfors. Den fjärde forskningsfrågan har sammanfört svaren från de tidigare frågorna och utrett hur dialektutjämning framträder i materialet.

Materialet har bestått av inspelningar som har samlats in inom tre olika projekt: *Från Pyttis till Nedervetil*, *Spara det finlandssvenska talet* och *SweDia 2000*. Banden har transkriberats och översatts till standardsvenska inom de tre projekten. De intervjuade personerna är födda 1898–1988 och representerar både män och kvinnor. Alla kommuner är också representerade, även om fördelningen är ojämn. För att undersöka generationsskillnader har informanterna indelats i tre olika åldersgrupper så att åldersgrupp 1 omfattar personer födda 1898–1900, åldersgrupp 2 informanter födda 1927–1952 och åldersgrupp 3 talare födda 1966–1988. Den första gruppen omfattar endast tre informanter, medan de två andra består av ungefär 20 personer vardera.

Både kvantitativa och kvalitativa metoder har utnyttjats i forskningen. 37 dialektdrag valdes ut ur källlitteraturen och excerperades. Av de 37 studerade dialektdragen förekommer 32 i materialet, och dessa har i undersökningen grupperats i åtta kategorier. Det vanligaste draget, användningen av konsonanten *t* eller *h* i stället för standardspråkets *d*-ljud i vissa ord, förekommer 659 gånger. Synkope förekommer 273 gånger, medan de primära diftongerna *ei*, *öu* och *öy* används av informanterna 208 gånger. Tillägg eller bortfall av *h*-ljud förekommer 98 gånger. Olika typer av konsonantförbindelser är nästan lika vanliga och förekommer 88 gånger i informanternas tal. Något mindre frekventa är de sekundära diftongerna *ie*, *oå* och *yö*, som används 60 gånger i materialet. Avvikande böjningsändelser förekommer 39 gånger på banden. Det sällsyntaste dialektdraget i materialet är den norrländska förmjukningen, som endast förekommer 15 gånger i materialet.

När skillnader mellan såväl generationer som kommuner tolkas måste informanternas ojämna fördelning över åldersgrupper och hemkommuner beaktas. I analysen har jag därför följt en princip där genomsnittet av dialektdrag per informant inom respektive generation eller kommun har beräknats. På så sätt framgår det tydligare att antalet dialektdrag i talet har minskat avsevärt över tid från en generation till nästa. I den äldsta åldersgruppen är antalet omkring 144 dialektdrag per informant, medan motsvarande siffra i den mellersta gruppen är 43. Den yngsta generationen har endast omkring 9 dialektdrag per person.

Att dialektdragen minskar från en generation till en annan tyder på den tredje fasen i ackommodationsteorin, det vill säga regionalisering, som karakteriseras av dialektutjämning som har utvecklats och spridits över ett större geografiskt område. Resultaten visar tydligt att utjämningen har ägt rum hos den mellersta och yngre generationen i hela Östra Nyland och lett till att talet blivit mer standardspråkligt. Standardiseringen hänger ihop med regionalisering, som minskar variationen inom ett större område och leder till regionala dialekter, såsom den östnyländska dialekten. (Ivars 2003: 51–52; Auer & Hinskens 2005: 336; Svahn & Nilsson 2014: 33–34.)

Resultaten bekräftar också Dahlstedts modell (1978, här via Svahn & Nilsson 2014: 27–28), som beskriver olika nivåer av språkvarieteter. I modellen har genuina dialekter, lokala dialekter enligt Ivars (2015: 22), en lokal fonologi, medan utjämnade dialekter, det vill säga regionala dialekter enligt Ivars (2015: 22), har en regional fonologi. Enligt modellen har utjämnade dialekter också regional prosodi, morfologi, lexikon och grammatik. Denna undersökning visar inte om regionaliseringen i Östra Nyland är lika stark på andra språknivåer som den är i fonologin, men om man antar att regional fonologi är ett tecken på att utjämningen har lett till regionalisering, kan talet i åldersgrupp 3 i materialet beskrivas som en regional dialekt också enligt Dahlstedt (1978, här via Svahn & Nilsson 2014: 27–28).

Det förekommer stora skillnader mellan kommunerna i förekomsten av dialektdrag per informant. Flest drag förekommer i Pernå, där en informant använder ungefär 171 drag. I de övriga kommunerna kan inte lika höga siffror noteras. I Pyttis har informanterna 93 dialektdrag per person, medan motsvarande siffra i Lapträsk är cirka 68. I Mörskom förekommer 50 dialektdrag, vilket dock var betydligt fler än i Liljendal, där endast 34 drag per person kan observeras. I Borgå landskommun har informanterna omkring 25 dialektdrag per informant och i Sibbo cirka 16. I Borgå, Lovisa och Strömfors är antalet drag under 10 per person. Resultaten kan tolkas så att utjämningen framskrider i olika takt i olika kommuner.

Detta stöds även av att enskilda dialektdrag är olika fördelade mellan kommunerna, det vill säga att ett drag kan vara mycket vanligt i en kommun men saknats helt i en annan.

Analysen visar också att informanterna från de större städerna, nämligen Borgå och Lovisa, använder färre dialektdrag än talare från mindre kommuner. I undersökningen har informanter från mindre kommuner 45,8 drag per person, medan talare från Borgå och Lovisa har endast 9,4 dialektdrag per person. Samma tendens kan observeras när skillnaden mellan informanterna från de västra delarna av Östra Nyland, dvs. Borgå, Borgå landskommun och Sibbo och de östra delarna jämförs. I de östra delarna förekommer 51,6 dialektdrag per person och i de västra delarna endast 16,4. Detta visar att dialekterna är bättre bevarade i de mindre kommunerna och i de östra delarna av regionen.

Resultaten bör dock tolkas med stor försiktighet, eftersom inte ens beräkningen av genomsnittliga dialektdrag per informant inom en viss generation eller kommun gör dem direkt jämförbara. Den äldsta generationen består av endast tre talare, medan de två övriga generationerna omfattar omkring 20 informanter vardera, vilket ger större tillförlitlighet åt resultaten för de två yngre åldersgrupperna. Risken för att individuella skillnader i informanternas tal påverkar resultaten är därmed mindre. Även skillnaderna mellan kommunerna är osäkra, eftersom exempelvis materialet från Pernå består av endast två informanter från den äldsta generationen, som sannolikt producerar fler dialektdrag i sitt tal än de yngre informanterna i området. Osäkerheten kring resultatens tillförlitlighet gäller också kommuner där materialet endast omfattar intervjuer med en eller ett par personer, såsom Mörskom och Strömfors.

Som sociolingvistisk forskning visat använder män i allmänhet fler dialektdrag än kvinnor, och tendensen att standardisera sitt tal är särskilt vanlig hos unga kvinnor (Sundgren 2004: 47; Einarsson 2009: 178). I denna undersökning fördelas dock dialektdragen relativt jämnt över båda könen, 32,2 drag hos kvinnor och 31,8 hos män. Skillnaderna mellan de unga informanterna i åldersgrupp 3 är däremot stora. De unga männen har 11,1 dialektdrag per person, medan de unga kvinnorna har 4,8 dialektdrag, det vill säga endast 38 drag i hela materialet. Detta stöder tidigare studier som visar att unga kvinnor är mer benägna att förändra sitt sätt att tala i riktning mot standardspråket än män i samma ålder.

Sammanfattningsvis visar resultaten att fonologin har genomgått stora förändringar i Östra Nyland. Den kraftiga förändringen från starka lokala dialekter till ett mer standardspråkligt tal

tyder på dialektutjämning och därmed regionalisering. Mer omfattande studier krävs dock på området för att ge pålitliga resultat också om förändringar inom enskilda kommuner över tid. Dessutom behövs informanter från en helt ny generation som är yngre än deltagarna i *Spara det finlandssvenska talet*, ett projekt som genomfördes för 18–21 år sedan. Eftersom konvergens i vissa fall kan leda vidare till ett regionalt standardspråk, behövs studier som koncentreras på den yngsta generationen i dag (Svahn & Nilsson 2014: 33–34). Det finns sannolikt personer bland dem som inte ens använder de utjämnade varianterna av de östnyländska dialekterna utan enbart talar utjämnat finlandssvenskt talspråk.

Dialekterna kommer sannolikt ändå inte att försvinna i framtiden. De lokala dialekterna kan ha symbolvärde långt efter att deras kommunikativa roll försvagats. De regionala dialekterna kan leva vidare i talspråk med regional färgning. Detta stöds av deras goda kommunikativa räckvidd, det vill säga att de inte avviker lika mycket från standardspråket som lokala dialekter, vilket gör dem gångbara även utanför Östra Nyland. Dessutom kan både regionala och lokala drag användas i framtiden som prestigeformer som markerar skillnaden mellan ”oss” och ”dem”. Det betyder att variationen i framtiden möjligen är mer knuten till sociala och kulturella grupperingar än till geografiska områden. (Edlund 2003: 41–43.)

Källförteckning

- Auer, Peter & Hinskens, 1996: The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old. I: *Sociolinguistica*. Vol. 10:1. S. 1–30.
<https://doi.org/10.1515/9783110245158.1>
- Auer, Peter & Hinskens, Frans, 2005: The role of interpersonal accommodation in a theory of language change. I: Auer, Peter; Hinskens, Frans & Kerswill, Paul (red.), *Dialect change. Convergence and divergence in European languages*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 335–357.
- Bruce, Gösta, 2010: *Vår fonologiska geografi. Om svenskans accenter, melodi och uttal*. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, Karl-Hampus, 1978: Dialekt och högspråk i nutidens Sverige, särskilt i Norrland. I: *Det moderna Skandinaviens framväxt. Symposia Universitatis Upsaliensis Annum Quingentesimum Celebrantis* 10. Uppsala. S. 49–69.
- Edlund, Lars-Erik, 2003: Det svenska språklandskapet. De regionala språken och deras ställning i dag – och i morgon. I: Akselberg, Gunnstein; Bødal, Anne Marit & Sandøy, Helge (red.), *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 11–49.
- Einarsson, Jan, 2009: *Språksociologi*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, Anders, 2004: SweDia 2000: A Swedish Dialect Database. I: Henrichsen, Peter Juel (red.), *Babylonian confusion resolved. Proceedings of the Nordic symposium on the comparison of spoken languages. Copenhagen working papers in LSP 2004–01*. Copenhagen Business School. S. 33–48.
- Giles, Howard; Taylor, Donald & Bourhis, Richard, 1973. Towards a theory of interpersonal accommodation through speech: some Canadian data. I: *Language in Society* 2. S. 177–192.
- Harling-Kranck, Gunilla, 1998: *Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio dialektprov från Nyland, Åboland och Österbotten*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hinskens, Frans; Auer, Peter & Kerswill, Paul, 2005: The study of dialect convergence and divergence: conceptual and methodological considerations. I: Auer, Peter; Hinskens, Frans & Kerswill, Paul (red.), *Dialect change. Convergence and divergence in European languages*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 1–48.
- Institutet för de inhemska språken: Dialekter i Finland. (26.4.2026).
<https://sprakinstitutet.fi/ordbocker/ordbok-over-finlands-svenska-folkmal/dialekter-i-finland/>

- Ivars, Ann-Marie, 2003: Lokalt och regionalt i svenskan i Finland. Tendenser i språkutvecklingen i norr och söder. I: Akselberg, Gunnstein; Bødal, Anne Marit & Sandøy, Helge (red.), *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 51–81.
- Ivars, Ann-Marie, 2015: *Dialekter och småstadsspråk*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Kerswill, Paul, 2003: Modeller for språkendring og spredning. Nye funn fra dialektutjamning i britisk-engelsk. I: Akselberg, Gunnstein; Bødal, Anne Marit & Sandøy, Helge (red.), *Nordisk dialektologi*. Oslo: Novus. S. 83–114.
- OpenAI: ChatGPT (25.2.2026). <https://chatgpt.com/>
- Språken i Sverige, 2010. I: Östen, Dahl & Edlund, Lars-Erik (red.), *Sveriges nationalatlas*. Stockholm: Nordstedts. S. 1–89.
- Sundgren, Eva, 2004: *Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna*. Lund: Studentlitteratur.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny, 2014: *Dialektutjämning i Västsverige*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- SLS = Svenska litteratursällskapet i Finland: Talko – korpus över den talade svenskan i Finland. Information till användare (28.12.2025a). https://www.sls.fi/wp-content/uploads/2023/08/Talko_information_2020-11-13.pdf
- Talko – korpus över den talade svenskan i Finland. V. 3.0. (25.12.2025b). www.sls.fi/Talko
- SAOB = Svenska Akademiens ordbok. (8.4.2026). <https://svenska.se>
- Svensk nationell datatjänst, 2021: *SweDia 2000* forskningsdatabas (26.12.2025). <https://researchdata.se/sv/catalogue/dataset/ext0020-1>
- SweDia 2000: 100 svenska dialekter idag! (25.12.2025). <https://swedia.ling.gu.se/>
- Trudgill, Peter, 1986: *Dialects in contact*. Oxford: Basil Blackwell.

Bilagor

Bilaga 1. Antalet påträffade dialektdrag i Östra Nyland

Tabell 19. Antalet påträffade dialektdrag i Östra Nyland

Dialektdrag	Antal
konsonanten <i>h</i> i stället för <i>d</i>	372
konsonanten <i>t</i> i stället för <i>d</i>	287
den primära diftongen <i>ei</i>	198
synkope efter <i>t</i> i maskulinerna	87
tillägget av <i>h</i> i början av ord	69
synkope efter <i>r</i> i maskulinerna	67
synkope efter <i>d</i> i maskulinerna	58
synkope efter <i>l</i> i maskulinerna	44
den sekundära diftongen <i>ie</i>	35
övergången av <i>ll</i> till <i>ld</i>	35
övergången av <i>hv</i> till <i>kv</i>	31
bortfallet av <i>h</i> i början av ord	25
synkope efter <i>s</i> i maskulinerna	22
maskulina adjektiv slutar på <i>-er</i>	21
neutrum substantiv i bestämda singularis slutar på <i>-i</i>	18
den sekundära diftongen <i>oå</i>	15
den sekundära diftongen <i>yö</i>	10
uttalet av <i>dj</i> med ett hörbart <i>d</i>	10
den primära diftongen <i>öu</i>	9
den norrländska förmjukningen av <i>g</i> till <i>dj</i>	8
den norrländska förmjukningen av <i>k</i> till <i>tj</i>	6
övergången av <i>mn</i> till <i>mm</i>	6
synkope efter <i>n</i> i maskulinerna	3
övergången av <i>g</i> till <i>dj</i> i uddljud	2
övergången av <i>mm</i> till <i>mb</i>	2
övergången av <i>p</i> till <i>f</i> framför <i>t</i>	2
den norrländska förmjukningen av <i>sk</i> till <i>stj</i>	1
den primära diftongen <i>öy</i>	1
övergången av <i>tv</i> till <i>kv</i>	1
synkope efter <i>b</i> i maskulinerna	0

synkope efter <i>m</i> i maskulinerna	0
synkope efter <i>p</i> i maskulinerna	0
Totalt	1 440

Bilaga 2. Antalet dialektdrag bland åldersgrupperna

Tabell 20. Antalet dialektdrag bland åldersgrupperna

Dialektdrag	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
konsonanten <i>t</i> eller <i>h</i> i stället för <i>d</i>			
• konsonanten <i>h</i>	74	273	25
• konsonanten <i>t</i>	123	163	1
synkope			
• efter <i>d</i>	7	40	11
• efter <i>l</i>	2	22	12
• efter <i>n</i>	0	2	1
• efter <i>r</i>	1	32	34
• efter <i>s</i>	1	12	9
• efter <i>t</i>	29	46	12
primära diftonger			
• diftongen <i>ei</i>	76	102	40
• diftongen <i>öu</i>	2	6	1
• diftongen <i>öy</i>	1	0	0
initialt <i>h</i> -bortfall och -tillägg			
• <i>h</i> -bortfall	1	17	11
• <i>h</i> -tillägg	4	42	23
konsonantförbindelser			
• <i>dj</i> med hörbart <i>d</i>	1	3	6
• <i>g</i> blir <i>dj</i> i uddljud	2	0	0
• <i>hv</i> blir <i>kv</i>	8	22	1
• <i>ll</i> blir <i>ld</i>	12	10	13
• <i>mm</i> blir <i>mb</i>	1	0	0
• <i>mn</i> blir <i>mm</i>	1	4	1
• <i>pt</i> blir <i>pf</i>	2	0	0
• <i>tv</i> blir <i>kv</i>	1	0	0
sekundära diftonger			
• diftongen <i>ie</i>	34	1	0
• diftongen <i>oå</i>	13	2	0
• diftongen <i>yö</i>	7	3	0
avvikande böjningsändelser			
• <i>er</i> -ändelse	9	11	1
• <i>i</i> -ändelse	5	11	2
norrländsk förmjukning			
• <i>g</i> blir <i>dj</i>	8	0	0

• k blir tj	5	1	0
• sk blir stj	1	0	0
Totalt	431	825	204

Bilaga 3. Medelvärde dialektdrag bland åldersgrupperna

Tabell 21. Medelvärde dialektdrag bland åldersgrupperna

Dialektdrag	Åldersgrupp 1	Åldersgrupp 2	Åldersgrupp 3
konsonanten <i>t</i> eller <i>h</i> i stället för <i>d</i>			
• konsonanten <i>h</i>	24,7	14,4	1,1
• konsonanten <i>t</i>	41	8,6	0,0
synkope			
• efter <i>d</i>	2,3	2,1	0,5
• efter <i>l</i>	0,7	1,2	0,5
• efter <i>n</i>	0	0,1	0,0
• efter <i>r</i>	0,3	1,7	1,5
• efter <i>s</i>	0,3	0,6	0,4
• efter <i>t</i>	9,7	2,4	0,5
primära diftonger			
• diftongen <i>ei</i>	25,3	5,4	1,7
• diftongen <i>öu</i>	0,7	0,3	0,0
• diftongen <i>öy</i>	0,3	0	0
initialt <i>h</i> -bortfall och -tillägg			
• <i>h</i> -bortfall	0,3	0,9	0,5
• <i>h</i> -tillägg	1,3	2,2	1
konsonantförbindelser			
• <i>dj</i> med hörbart <i>d</i>	0,3	0,2	0,3
• <i>g</i> blir <i>dj</i> i uddljud	0,7	0	0
• <i>hv</i> blir <i>kv</i>	2,7	1,2	0,0
• <i>ll</i> blir <i>ld</i>	4	0,5	0,6
• <i>mm</i> blir <i>mb</i>	0,3	0	0
• <i>mn</i> blir <i>mm</i>	0,3	0,2	0,0
• <i>pt</i> blir <i>pf</i>	0,7	0	0
• <i>tv</i> blir <i>kv</i>	0,3	0	0
sekundära diftonger			
• diftongen <i>ie</i>	11,3	0,0	0
• diftongen <i>oå</i>	4,3	0,1	0
• diftongen <i>yö</i>	0,3	0,2	0
avvikande böjningsändelser			
• <i>er</i> -ändelse	3	0,6	0,0
• <i>i</i> -ändelse	1,7	0,6	0,1
norrländsk förmjukning			
• <i>g</i> blir <i>dj</i>	2,7	0	0

• <i>k</i> blir <i>tj</i>	1,7	0,1	0
• <i>sk</i> blir <i>stj</i>	0,3	0	0
Totalt	143,7	43,4	8,9

Bilaga 4. Antalet dialektdrag i kommunerna

Tabell 22. Antalet dialektdrag i kommunerna

Förkortningarna Borgå lk., Lapp., Mörs. och Ström. står för Borgå landskommun, Lappträsk, Mörskom och Strömfors.

Dialektdrag	Borgå	Borgå lk.	Lapp.	Liljendal	Lovisa	Mörs.	Pernå	Pyttis	Sibbo	Ström.
konsonanten <i>t</i> eller <i>h</i> i stället för <i>d</i>										
• konsonanten <i>h</i>	25	72	115	21	2	12	109	13	3	0
• konsonanten <i>t</i>	4	25	58	9	0	0	125	45	1	0
synkope										
• efter <i>d</i>	8	14	4	8	0	2	6	2	14	0
• efter <i>l</i>	0	5	4	1	10	1	4	5	4	2
• efter <i>n</i>	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0
• efter <i>r</i>	7	7	4	4	19	2	2	1	20	1
• efter <i>s</i>	1	2	6	1	3	0	4	0	4	1
• efter <i>t</i>	6	21	7	7	4	1	10	15	16	0
primära diftonger										
• diftongen <i>ei</i>	6	33	43	31	6	11	48	9	11	0
• diftongen <i>öu</i>	0	3	0	1	0	0	4	0	1	0
• diftongen <i>öy</i>	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
initialt <i>h</i> -bortfall och -tillägg										
• <i>h</i> -bortfall	5	2	0	4	7	1	3	2	5	0
• <i>h</i> -tillägg	18	1	4	0	11	18	3	8	1	5
konsonantförbindelser										
• <i>dj</i> med hörbart <i>d</i>	2	3	0	0	1	0	0	0	4	0

• <i>g</i> blir <i>dj</i> i uddljud	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
• <i>hv</i> blir <i>kv</i>	0	1	7	7	1	0	12	3	0	0
• <i>ll</i> blir <i>ld</i>	1	6	10	1	5	2	1	7	2	0
• <i>mm</i> blir <i>mb</i>	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
• <i>mn</i> blir <i>mm</i>	1	1	0	0	0	0	0	0	4	0
• <i>pt</i> blir <i>pf</i>	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0
• <i>tv</i> blir <i>kv</i>	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
sekundära diftonger										
• diftongen <i>ie</i>	0	0	0	1	0	0	0	34	0	0
• diftongen <i>oå</i>	0	0	0	1	0	0	0	14	0	0
• diftongen <i>yö</i>	0	0	0	1	0	0	1	7	0	0
avvikande böjningsändelser										
• <i>er</i> -ändelse	1	2	1	1	0	0	8	7	1	0
• <i>i</i> -ändelse	5	5	0	1	0	0	0	4	3	0
norrländsk förmjukning										
• <i>g</i> blir <i>dj</i>	0	0	6	0	0	0	0	2	0	0
• <i>k</i> blir <i>tj</i>	0	0	1	1	0	0	0	4	0	0
• <i>sk</i> blir <i>stj</i>	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Totalt	90	224	273	104	69	50	341	186	95	9

Bilaga 5. Medelvärde dialektdrag i kommunerna

Tabell 23. Medelvärde dialektdrag i kommunerna

Förkortningarna Borgå lk., Lapp., Mörs. och Ström. står för Borgå landskommun, Lappträsk, Mörskom och Strömfors.

Dialektdrag	Borgå	Borgå lk.	Lapp.	Liljendal	Lovisa	Mörs.	Pernå	Pyttis	Sibbo	Ström.
konsonanten <i>t</i> eller <i>h</i> i stället för <i>d</i>										
• konsonanten <i>h</i>	2,5	8	28,8	7	0,3	12	54,5	6,5	0,5	0
• konsonanten <i>t</i>	0,4	5	14,5	3	0	0	62,5	22,5	0,2	0
synkope										
• efter <i>d</i>	0,8	1,6	1	2,7	0	2	3	1	2,3	0
• efter <i>l</i>	0	0,6	1	0,3	1,4	1	2	2,5	0,7	2
• efter <i>n</i>	0	0	0	0,7	0	0	0,5	0	0	0
• efter <i>r</i>	0,7	0,8	1	1,3	2,7	2	1	0,5	3,3	1
• efter <i>s</i>	0,1	0,2	1,5	0,3	0,4	0	2	0	0,7	1
• efter <i>t</i>	0,6	2,3	1,8	2,3	0,6	1	5	7,5	2,7	0
primära diftonger										
• diftongen <i>ei</i>	0,6	3,7	10,8	10,3	0,9	11	24	4,5	1,8	0
• diftongen <i>öu</i>	0	0,3	0	0,3	0	0	2	0	0,2	0
• diftongen <i>öy</i>	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
initialt <i>h</i> -bortfall och -tillägg										
• <i>h</i> -bortfall	0,5	0,2	0	1,3	1	1	1,5	1	0,8	0
• <i>h</i> -tillägg	1,8	0,1	1	0	1,6	18	1,5	4	0,2	5
konsonantförbindelser										
• <i>dj</i> med hörbart <i>d</i>	0,2	0,3	0	0	0,1	0	0	0	0,7	0
• <i>g</i> blir <i>dj</i> i uddljud	0	0	0,5	0	0	0	0	0	0	0

• <i>hv</i> blir <i>kv</i>	0	0,1	1,8	2,3	0,1	0	6	1,5	0	0
• <i>ll</i> blir <i>ld</i>	0,1	0,7	2,5	0,3	0,7	2	0,5	3,5	0,3	0
• <i>mm</i> blir <i>mb</i>	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
• <i>mn</i> blir <i>mm</i>	0,1	0,1	0	0	0	0	0	0	0,7	0
• <i>pt</i> blir <i>pf</i>	0	0	2,5	0	0	0	0	0,5	0	0
• <i>tv</i> blir <i>kv</i>	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0
sekundära diftonger										
• diftongen <i>ie</i>	0	0	0	0,3	0	0	0	17	0	0
• diftongen <i>oå</i>	0	0	0	0,3	0	0	0	7	0	0
• diftongen <i>yö</i>	0	0	0	0,3	0	0	0,5	3,5	0	0
avvikande böjningsändelser										
• <i>er</i> -ändelse	0,1	0,2	0,3	0,3	0	0	4	3,5	0,2	0
• <i>i</i> -ändelse	0,5	0,6	0	0,3	0	0	0	2	0,5	0
norrländsk förmjukning										
• <i>g</i> blir <i>dj</i>	0	0	1,5	0	0	0	0	1	0	0
• <i>k</i> blir <i>tj</i>	0	0	0,3	0,3	0	0	0	2	0	0
• <i>sk</i> blir <i>stj</i>	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
Totalt	9	24,9	68,3	34,3	9,9	50	170,5	93	15,8	9

Lyhennelmä

Tutkimuksen taustaa

Murteet eivät ole vain kielen alueellista variaatiota, vaan ne ovat kuin sosiaalinen peili, joka näyttää kuka puhuja on ja mihin ryhmään hän kuuluu. Murteet heijastavat myös yhteiskunnan normeja ja kielipolitiikkaa. Variaatiota tutkimalla voidaan havaita kielenkäytön eroja, jotka ulottuvat kotikuntaa laajemmalle. Samalta alueelta kotoisin olevat henkilöt saattavat puhua eri tavoin, koska murteisiin vaikuttaa moni muukin tekijä kuin vain kotikunta, esimerkiksi ikä, sukupuoli ja koulutustaso. Kansainvälistyminen, koulutusmahdollisuuksien parantuminen ja sukupuolten tasa-arvon lisääntyminen mahdollistavat yksilölle vapauden muuttaa kotiseudultaan ja omaksua puheeseensa uusia piirteitä yleiskielestä ja muista murteista. Toisaalta digitalisaation myötä kielenmuutos ei nykyään vaadi edes lähtemistä kotoa, vaan eri varieteettien puhujat voivat poimia piirteitä toistensa puheesta tapaamatta koskaan toisiaan kasvotusten.

Murretutkimus on siis mielenkiintoista sekä fonologisesta että sosiologisesta näkökulmasta, ja molemmat näistä aspekteista ilmenevät tässäkin tutkimuksessa. Suomenruotsalaisia murteita kuvataan usein konservatiivisiksi, koska niissä on jälkiä eri aikoina syntyneistä kielikontakteista ja ne ovat säilyttäneet ruotsin yleiskielestä jo kadonneita piirteitä, jotka toisaalta ovat säilyneet muissa pohjoismaisissa kielissä. Konservatiivisimmakin murrepiirteet voivat kuitenkin kadota, ja siksi on tärkeää kartoittaa, kuinka laajoja muutokset ovat ja mitkä piirteet ovat niistä eniten kärsineet. Vaikka muutokset liittyvät yhteiskunnallisiin prosesseihin, joihin ei voi vaikuttaa, auttaa murretutkimus selvittämään, miten ruotsin kieli on muuttunut aikojen saatossa ja miten se todennäköisesti kehittyy tulevaisuudessa.

Murteiden muutos voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen Gilesin (1973, tässä Trudgil 1986: 39–40 ja Auer & Hinskens 2005: 335–336) akkomodaatioteorian perusteella. Ensimmäisessä vaiheessa akkomodaatio, eli oman kommunikaatitavan muuttaminen keskustelukumppanin kommunikaatitavan mukaan, tapahtuu yksilötasolla, esim. murteen puhuja mukauttaa puhettaan yleiskielisemmäksi (Sundgren 2004: 45). Toisessa vaiheessa akkomodaatio vakiintuu ja yksilö käyttää yleiskielisempiä muotoja myös muiden kuin alkuperäisen keskustelukumppanin seurassa. Tästä seuraa murteen tasoittuminen eli alueellisten erojen lieventyminen (Svahn & Nilsson 2014: 32). Akkomodaatioteorian kolmannessa vaiheessa tapahtuu alueellistuminen, jossa tasoittuminen leviää muuhun kieliyhteisöön ja johtaa

laajempaan yleiskielelliseen muutokseen alueella. Pienet paikallismurteet kuolevat ja jäljelle jäävät alueelliset murteet, kuten Itä-Uudenmaan murre. Lopulta nekin voivat kuitenkin sulautua yhteen yhteen, jolloin jäljelle jää vain alueellinen yleiskieli eli suomenruotsi. (Ivars 2015: 22.)

Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia fonologista variaatiota ja muutoksia Itä-Uudellamaalla puhuttavassa ruotsin kielessä. Pyrkimyksenä on vastata neljään tutkimuskysymykseen, jotka kartoittavat omilta osiltaan murteiden muuttumista ja eriäväisyyksiä kyseisellä alueella. Ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, mitä murrepiirteitä alueella esiintyy. Toiseksi tarkoituksena on tutkia, millaisia eroja murrepiirteissä on kolmen tutkittavan sukupolven välillä. Kolmanneksi pyritään selvittämään, millaisia eroja murrepiirteissä on tutkittavien kuntien välillä. Tutkimuksessa ovat edustettuina Porvoo, Porvoon maalaiskunta, Lapinkylä, Liljendal, Loviisa, Myrskylä, Pernaja, Pyhtää, Sipoo ja Ruotsinpyhtää. Neljäs tutkimuskysymys kokoaa yhteen edellä mainittujen kysymysten vastaukset ja selvittää, miten murteiden muutos ilmenee tutkimusainestossa.

Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Aineisto koostuu äänitteistä, joita on koottu kolmessa eri projektissa: *Från Pyttis till Nedervetil*, *Spara det finlandssvenska talet* ja *SweDia 2000*. Ensimmäisessä projektissa murretutkijat haastattelivat henkilöitä Uudellamaalla, Turunmaalla, Ahvenamaalla ja Pohjanmaalla. Näistä noin 4 000 haastattelusta valittiin myöhemmin jokaiselta alueelta muutamia ”hyvää murretta” edustavia äänitteitä, jotka koottiin kirjaan *Från Pyttis till Nedervetil: Tjugonio dialektprov från Nyland, Åboland, Åland och Österbotten*. (Harling-Kranck 1998: 7–8.) Tutkimuksessa hyödynnettiin kaikkia kolmea kirjan haastattelua Itä-Uudellamaalta. Äänitteillä puhuivat kaksi miestä ja yksi nainen, jotka olivat syntyneet 1898–1900 Pyhtäällä, Porvoon maalaiskunnassa ja Lapinkylässä (Harling-Kranck 1998: 17, 21, 26). He edustavat tutkimuksessa ensimmäistä, vanhinta sukupolvea.

Toisessa projektissa haastateltiin myös kattavasti henkilöitä Suomen ruotsinkielisillä ja kaksikielisillä alueilla. Haastatteluissa keskityttiin äänittämään ja tallettamaan puhekieltä sellaisena kuin informantit sillä hetkellä sitä käyttivät. Lisäksi haastateltavat jaettiin kahteen eri ikäryhmään syntymävuoden perusteella. Vanhemmat informantit ovat syntyneet 1927–

1952 ja nuoremmat 1966–1988, jolloin heidän voidaan katsoa edustavan toista ja kolmatta eli nuorimpaa sukupolvea. Haastateltavien kotikunnat ovat Porvoo, Porvoon maalaiskunta, Lapinkylä, Liljendal, Loviisa, Myrskylä, Pernaja, Pyhtää, Sipoo ja Ruotsinpyhtää. (SLS 2025b.) Tutkimuksessa hyödynnettiin aineistoa kaikilta projektin 37 informantilta.

Kolmas projekti tehtiin yhteistyössä usean ruotsalaisyliopiston välillä 1988–2003. Tutkijoiden tavoitteena oli dokumentoida suuri määrä ruotsinkielien murteita äänittämällä noin 1 300 puhujaa yli 100 kohteessa Suomessa ja Ruotsissa. (Eriksson 2004: 33; Svensk nationell datatjänst 2021.) Vuonna 1999 Itä-Uudeltamaalta haastateltiin neljää porvoolaista informanttia, joista kaksi oli miestä ja kaksi naista. Toinen miehistä oli nuorempi ja toinen vanhempi. Sama päti myös naisiin. (SweDia 2000: 2025.) Informanteista ei ole julkisesti saatavilla tarkkoja syntymävuosia, mutta projektiin kelpuutetuista vanhemmat informantit olivat haastatteluaikaan 55–65-vuotiaita ja nuoremmat 25–35-vuotiaita, jolloin syntymävuosiksi voidaan arvioida 1934–1944 ja 1964–1974 (Eriksson 2004: 36). Heidät sijoitettiin tutkimuksessa *Spara det finlandssvenska talet* -aineiston informanttien tapaan toiseen ja kolmanteen eli nuorimpaan sukupolveen.

Tutkimuksessa yhdistettiin sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimuskirjallisuudesta valittiin 37 murrepiirrettä, jotka ovat aiemmin olleet yleisiä Itä-Uudellamaalla, ja ne pyrittiin tunnistamaan äänitteistä. Kahden ensimmäiseksi mainitun projektin äänitteet oli koottu transkriptioineen ja yleiskielisine käännöksineen *Talkoon*, joka on Svenska litteratursällskapet i Finland -seuran ylläpitämä puhekielen korpus. Tukittavia murrepiirteitä etsittiin *Talkon* hakuominaisuuden avulla, ja tulokset käytiin läpi manuaalisesti virheellisten tulosten varalta. Aineisto *SweDia 2000*-projektista taas on koottu samannimiseen tietokantaan ja projektin internetsivulle, joista tutkimuksessa käytettiin jälkimmäistä. Aineisto koostuu vain noin minuutin pituisista äänitiedostoista ja niiden transkriptioista ja yleiskielisistä käännöksistä, joten murrepiirteet pystyi havaitsemaan ilman hakutoimintoa.

Tulokset ja pohdinta

Tutkittuja murrepiirteitä esiintyy aineistossa yhteensä 1 440 kertaa, joista suurin osa on kahdesta ensimmäisestä projektista. Tutkituista 37 murrepiirteestä aineistossa esiintyi 32, jotka on ryhmiteltu tutkimuksessa kahdeksaan kategoriaan. Konsonantin *t* tai *h* käyttäminen yleiskielisen *d*-äänteen sijaan tietyissä sanoissa on piirteistä yleisin ja se esiintyy aineistossa 659 kertaa. Synkopee esiintyy 273 kertaa, kun taas suppevia diftongeja *ei*, *öu* ja *öy*

haastateltavat käyttävät 208 kertaa. *H*-äänteen lisääminen tai poisjättäminen havaitaan 98 kertaa. Eri tyyppiset konsonanttiyhtymät ovat lähes yhtä yleisiä, sillä niitä esiintyy haastateltavien puheessa 88 kertaa. Hieman harvinaisempia ovat väljenevät diftongit *ie*, *oå* ja *yö*, joita havaitaan tutkimusaineistossa 60 kertaa. Poikkeavia taivuspäätteitä laskettiin olevan 39. Harvinaisin jäljellä oleva murrepiirre Itä-Uudellamaalla on tutkimuksen mukaan palatalisaatio, jossa äänteet pehmenevät *g*, *k* ja *sk* ennen painotonta etuvokaalia. Kyseinen piirre esiintyy aineistossa vain 15 kertaa.

Sekä sukupolvien että kuntien välisiä eroja tulkitessa otetaan huomioon informanttien epätasainen jakautuminen ikäryhmiin ja kotikuntiin. Siispä analyysissä noudatetaan periaatetta, jossa lasketaan murrepiirteiden keskimäärä per informantti kyseisessä sukupolvessa tai kunnassa. Täten havaitaan, että piirteiden määrä puheessa vähenee merkittävästi ajan saatossa sukupolvesta toiseen. Vanhimmassa ikäryhmässä kaikkia murrepiirteitä on noin 144 per haastateltava, kun taas keskimmaisessä ikäryhmässä sama luku on suunnilleen 43. Nuorin sukupolvi käyttää enää noin 9 murrepiirrettä per henkilö. Tämä viittaa akkomodaatioteorian kolmanteen vaiheeseen eli alueellistumiseen, jossa murteiden tasoittuminen on levinnyt keskimmaisen ja nuoremman sukupolven parissa koko Itä-Uudellemaalle ja johtanut puheen muuttumiseen aiempaa yleiskielisemmäksi.

Kuntien välillä on havaittavissa suuria eroja murrepiirteiden esiintyvyydessä haastateltavaa kohden. Eniten piirteitä esiintyy Pernajalla, jossa yksi informantti käytti arviolta 171 piirrettä. Muissa kunnissa ei ole havaittavissa yhtä suurta lukua. Pyhtäällä käytetään 93 murrepiirrettä per haastateltava, kun taas Lapinkylässä sama luku on suunnilleen 68. Myrskylässä esiintyy 50 murrepiirrettä, joka on kuitenkin huomattavasti enemmän Liljendaliin, jossa havaittiin vain 34 per henkilö. Porvoon maalaiskunnassa haastateltavat käyttävät noin 25 murrepiirrettä per informantti ja Sipoossa noin 16. Porvoossa, Loviisassa ja Ruotsinpyhtäällä piirteitä on alle kymmenen henkeä kohden. Tulokset voidaan tulkita siten, että tasoittuminen etenee kunnissa eri tahdissa. Tähän viittaava myös se, että myös yksittäisten murrepiirteiden jakaantumisessa oli eroja kuntien välillä. Piirrettä joka oli todella yleisen yhdessä kunnassa ei välttämättä havaittu toisessa kunnassa ollenkaan.

Tuloksiin tulee kuitenkin suhtautua äärimmäisellä varauksella, koska edes murrepiirteiden keskiarvon laskeminen per informantti kyseisessä sukupolvessa tai kunnassa ei tee niistä suoraan verrannollisia. Vanhin sukupolvi koostuu ainoastaan kolmesta puhujasta, kun taas kaksi muuta sukupolvea käsittävät molemmat noin 20 informanttia. Voidaan siis olettaa, että

kahden jälkimmäisen ikäryhmän tulokset ovat luotettavempia, koska ne pienentävät todennäköisyyttä, että yksikölliset erot aiheuttavat merkittäviä muutoksia tuloksiin. Myös kuntien väliset erot tulee kyseenalaistaa, sillä esimerkiksi Pernajan aineisto koostuu ainoastaan kahdesta ensimmäisen sukupolven informantista, jotka ymmärrettävästi tuottavat enemmän murrepiirteitä puheessaan. Epäily tulosten luotettavuudesta kohdistuu myös kuntiin, joissa haastateltavia oli vain yksi tai muutama, kuten Myrskylässä ja Ruotsinpyhtäällä.

Tulosten perusteella voidaan kuitenkin havaita, että fonologiset rakenteet ovat kokeneet suuria muutoksia Itä-Uudellamaalla haastateltavien elämän aikana. Raju muutos vahvoista paikallismurteista yleiskielisempään puheeseen viittaa murteiden tasoittumiseen ja siten alueellistumiseen, mutta alueella vaaditaan laajempaa ja tuoreempaa tutkimusta, jotta voidaan saada vertailukelpoisia tuloksia myös kuntien sisällä tapahtuneesta muutoksesta ajan saatossa. Lisäksi jatkotutkimukseen tarvitaan haastateltavia aivan uudesta sukupolvesta, jotka 18–21 vuotta sitten toteutetun *Spara det finlandssvenska talet* -projektin informantteja nuorempia. Heidän joukossaan on todennäköisesti henkilöitä, jotka eivät käytä edes Itä-Uudenmaan tasoittunutta murretta vaan puhuvat vain ja ainoastaan alueellista yleiskieltä. Tulevaisuudessa alueellinen yleiskieli ja tietyt paikalliset piirteet tuskin katoavat kuitenkaan täysin, vaan niitä käytetään edelleen korostamaan eroa oman ryhmän ja sen ulkopuolisten välillä (Edlund 2003: 43).